१०९४

अनःला पुन्हि/येँयाः पुन्हि

(सिद्धितपं नापं)

ठाकूरलाल मानन्धर

दुर्गालाल श्रेष्ठ

मल्ल के. सुन्दर

राम नारायण प्रजापति, ख्वप

विजय मल्ल

रमापतिराज शर्मा

भुषणप्रसाद श्रेष्ठ

रामभक्त

छगूया १।–

सिद्धिदास १०७ दँ बुन्हिया लसताय्

"धात्थें धाये धाःसा वय्कः केवल थौंकन्हेया भाषां कवि जक मखु, अमरकोशया भाषां'...धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान् पण्डितः कवि...' खः अर्थात् चरित्रवान कवि, शीलवान धार्मिक, निराभिमानी पण्डित, गुणज्ञ गुणी आदि अनेक विशेषण वय्कःया नांया न्ह्योनय् तये ल्वो।" –चित्तधर 'हृदय'

"थुपिं (उगु ईया राजनैतिक, सामाजिक, आथिक व धार्मिक व्यवस्था) फुक्क बिचाःयाना स्वयेबलय् सिद्धिदास छह्म साधारण भाषा प्रेमी व साधारण कवि जक मजुसे तत्कालीन शासन व्यवस्था प्रति हे विद्रोह यानाच्वंह्म छह्म क्रान्तिकारीया रुपय् झीसं खनी।" –प्रेमबहादुर कसा

"सिद्धिदासज्यु कवि जुयाः जक मखु छह्म भाषाय् मौलिक प्रयोक्ताया रुपे नं छुं अलग थाय् दुगु सीदु।" –कमलप्रकाश मल्ल

कविवर सिद्धिदासज्युं दर्शन व नीति त्वाय् चिकाः ब्यवहारया रुयलय् पितह्या दिल। –जनकलाल बैद्य

गथे परवतया च्वं वैगु पिहां निभाः द्यो ।
अथे लुल कवि सिद्धिदास अज्ञानया द्वं ।।
तर कपट क्वपुंगु साः मुमुं राश खाःगु ।
जन हृदय उझानं स्वांमह्व न्हूगु न्हूगु ।।

–सिद्धिचरण श्रेष्ठ

नेपाल भाषाया
लय्‌पौ

संरक्षक
चित्तधर 'हृदय'

सम्पादक व प्रकाशक
हेमवज्र वज्राचार्य

सहायक सम्पादक : विष्णु चित्रकार
व्यवस्थापक : पद्मरत्न तुलाधर

दँ १७	नेपाल सम्बत १०९४, अनःला	थ्यं ल्याः १५२

नारदस्मृतिया अनुवाद

परिचय ब्यूम्ह–
ठाकुरलाल मानन्धर

थ्व सफू भुजिमो आखलं तालपत्रय् च्वया तःगु संस्कृत श्लोक नाप नापं नेपाल भासं अनुवाद याना तःगु। स्वलांगु ब्या ङ्खिुलांगु हाकःगु ताल पत्र जम्मा १२० पत्र दु। तःलय्या पौ मदुगुलिं साल मिति सीके मफु। भाषाया स्वरुप स्वयाः धायेफु–६०० दँ ति पुलां। सम्भव दु Prof. Cecil Bendall लं यंकुगुयाहे मेगु प्रति ज्वी फु। उकी ने. सं. ५२७ धकाः च्वया तःगु दु। राष्ट्रीय अभिलेखालयय् च्वंगु प्रतिया नं वहे मिति ज्वी फु। मेगु छगू प्रति नं लुया वःगु दु। व 'संस्कृत सन्देश' पत्रिकाया प्रथम वर्ष द्वितीय अंकय् योगी नरहरिनाथं परिचय बिया तःगु दु। उकी धाःसा **२८९ सम्वत आ छ डे माघे शुक्ल त्रयोदशि** धकाः च्वया तःगु दु।

ख्रीथाय्या ऐन कानून नारदस्मृतिया आधारय् हे दयेका थकुगु जुजु जयस्थिति मल्लया पालं निसें धकाः धाइ। उकिं ख्री साधारण जनतायात व्यवहार–धर्मया ज्ञान दयेकेत नेपाल भाषां ब्वनाः सीके सयेके दुगु ख्रीगु अहोभाग्य हे खः।

धर्म शास्त्रया स्वंगू अङ्ग–आचार, व्यवहार अले प्रायश्चित्त। छगू अङ्ग व्यवहार (Law and administration of justice) जक कयाः थ्व नारदस्मृति ब्यवहार धर्मया ज्ञान बिया च्वन अति हे उपयोगी धकाः सीका दिसँ।

धर्म धइगु छु ? सीके थाकु। आपस्तम्बं धइतःगु दु 'यत्तु आर्याः क्रियमाणं प्रशंसन्ति स धर्मो यद् गर्हन्ते सोऽधर्मः' (मनुखं हाई हाई धकाः प्रशंसा याये बहः जूसा व धर्म, धर्म खः मखुसा अधर्म) नारदस्मृतिया वांलाक अभिरुचि कयाः अध्ययन याये बलय् ब्यवहारय्

धर्मया यथार्थ अर्थ छु व व्वीसं ध्वाथुइक सीके फइ । पश्चिमी जगतया ऐन कानूनया विशेष-ज्ञतसें नापं मुक्तकण्ठं प्रशंसा याना च्वंगु दु–तस्सतं हे बैज्ञानिक धका: । हानं Clarity, brevity, precision स्वता गुणं युक्तगु ग्रन्थ धका तक नं धया च्वन ।

नारदयात छथाय् (महाभारतया सल्य पर्वय्) 'प्रकर्ता कलहानां च नित्यम् च कलह प्रियः' (ल्वापु खिचाय् एक नम्बर ह्म) धकाः धया तःगुलि व्यवहार धर्म विषयय् छट्टुह्म धइगु ला सीहे दत । हानं नारदया सिद्धान्त यात कयाः थय् धइ तल–'तस्मात् कर्मैव कर्तव्यम् इति हो वाच नारदः, एवद् हि सर्वमाचष्ट वृष्णी चक्रस्य बेदवित्' (मनुखं थःगु कर्तव्य याना हे च्वने माः त्वता च्वने मज्यू)

प्रकाशित संस्कृत सफुती १८ गू अध्याय दु। थ्व प्रस्तुत सफुती ह्लापांयागु निगू अध्याय त्वःताः स्वंगूगु अध्याय निसें कयाः १८ गू हे खाना तः गु दु ।

थुकिया विशेषता––मनुस्मृतिं नियोग व पुनर्विवाह यात निषेध याना तःथाय् थ्वं ज्यू धकाः धया तःगु दु, जू ल्वाके मज्यू धया तः थाय् नं ज्यू सरकारया रेख देखय् याकुसा, धकाः धया तःगु दु ।

अध्याय

१. ऋणा दान (Recovery of debts)
२. उपनिधि (Deposit, lending, bailment)
३. सम्भूय समुत्थान (Partnership)
४. दत्ताप्रदानिक (Gifts and resumption there of)
५. अभ्युपेता शुश्रुषा (Breach of contract of service)
६. वेतनस्यानपाकर्म (Non–payment of wages)
७. अस्वामि बिक्रय (Sale without ownership)
८. विक्रीया सम्प्रदान (Non–delivery after sale)
९. क्रीतानुशय (Rescission of purchase)
१०. समयस्यानपाकर्म (Violation of conventions of corporations, guilds etc.)
११. सीमावन्ध (Settlement of boundaries)
१२. स्त्रीपुंसयोग (Marital relation)
१३. दायभाग (Partition and inheritance)
१४. साहसाः (Offences in which force is the principal element such as homicide, robbery, rape etc.)
१५. वाक् पारुष्य, दण्ड पारुष्य (Defamation and abuse, hurt of various kinds)
१६. द्युत समाह्वय (Gambling)
१७. प्रकीर्णक (Miscellaneous wrongs)
१८. चौर प्रतिषेध (Theft)

प्रकाशित नारद स्मृतिया प्रथम द्वितीय अध्याय –व्यवहार माबृका (Judicial procedure) व सभा (Judicial assembly) व निगू अध्याय थुकी मदु । (कथहं)

दबुली पिहां वये माःपिं

पन्ना

कनक

हेरादेवि

………तर इतिहास न्ह्यानांच्वनी

दुर्गालाल श्रेष्ठ

थाय्– सहरं क्वय् छिति तापाक च्वंगु वःचाखागु छखा छेँया क्वथा

ई– ह्निनसिया वजिब्यः

[चुलिंचू जुजु, लानि व लेनिनं छाय्पाःगु अंगः । क्वसं छपाः क्याः । जवरिखे द्यनेगु खाता, लिकसं छगः देस्क, द्योनय् चिकिचा ग्वःगु ट्रान्जिस्टर, लिकसं छगू मेच, मेचय् सुयातं पियाच्वंह्म कनक, ट्रान्जिस्टर हालाहइ– मेरा फूल……मचायेक वैगु ह्लाः डायल अफ यायेत न्ह्यज्याइ । आम्खोरा ज्वना वःह्म हेरादेवि क्याःफलय् च्वंगु गिलास कयाः लः प्वंकेजक त्यनी ।]

कनक– क क…… पीत नं (जुरुक्क दनाः) म्वाः, वि (आमखोरा काइ)

हेरादेवि– वंगलय् च्वंपि जंगलय् च्वंवल धकाः हिस्याइह्म नं छि……

कनक– (ह्लिलाः) वहेला धइगु देस स्वयाः भेस यानादी माःका (लः त्वनी, आमखोरा क्याः फलय् दिकी) ग्व, वइमखुनिला हला ?……वना हे छ्वयेला ?

हेरादेवि–(गिलास क्याः फलय्सं भपुइकाः) मखु दिसँ । क्षाये हे माःगु, ह्निगः ह्नीग जूसा……

कनक– आःला याउँ हे मखा पीतया ?

हेरादेवि– ग्व, याउँला ह्याउँला का । व हे मुलु व हे सुका ।

कनक– मखु, आःला ह्लापा थें सना मजुल मखा ?

हेरादेवि– खः नि अथे सना जुयां लाः ला ? सुनां नकः वइ……मचाखाचाया बौ ज्वी धुंकाः, भखारीग्वलय् लिधने दुपिं ल्याःला क्री !

कनक– यय्…! पीतया खँ स्वये अय्सा भखारी ग्वलय् लिधने दुपिं जक सनीका मखुला अथे ?

हेरादेवि– मखुलाः लय्, छु यायेत व पार्टी–सार्टी…खिक्वब्यूया लाय्कू च्यूताः ।

कनक– मतलव क्री थज्याःपिसं लाय्कू च्यूताः तये मज्यू, थ्व हे मखा पीतया धापू ?

हेरादेवि– खः नि सा, सिनाः सिनाः सनीबलय् छह्म छह्म, च्वत्तुक नइ बलय् मेह्म, क्रीत जक मालंला व । फुक्क द्यां च्वय् च्वनाः न्या बछि काइपिला खः नि ।

क्नक– यथ्⋯ ⋯! `उकथं हे न्या बछि कायेगु सुर ज्वीका मखुला पीतया नं⋯ ⋯तर पीतया खँ न्यनाः सकलें द्यांच्वय् जक च्वंसा न्या लाः वनोपिं सु लय् ?

हेरादेबि– (लागिचायाः) मस्यु मस्यु जि ! (क्नक ह्लिली)

(स्वांने सः वइ) उ छु का क्वाल थें (आमखोरा ज्वनाः पिहांवनी) (क्नक लुखापाखे मिखा ब्वइ च्वनी) (पन्ना दुहां वइ)

पन्ना– (क्नकयात खनाः अजुगति चाचां) ओ! (उघरिमं जंगी सलाम याइ, क्नक त्वलय् चाचां वास्यां ह्लिली) गवलय् थ्यंगु ? छ ला पूरा मर्स्याख्वाः वयेक हे वलनि ।

क्नक– (ह्लाःतिं ख्वालय् प्युप्युं ह्लिलाः) मर्सय् च्वसेंलि मर्स्या ख्वाः मवइला क्याः !

पन्ना– अलय् थौं गनं लँ दाषा जूगु लय् ? (खाताय् फ्यतुइ) छुं दु ला कि ?

क्नक– मतलब⋯ ⋯छुं मदयेक छन्थाय् वयेमज्यू ? कि लुखा पिने वकाइदा च्वइतयेगु खः– 'बिना काम प्रबेश निषेध' धकाः ।

पन्ना– अरे भाइ क्नकजी, धार्थेंला (क्वथाया लुखाय् क्यनाः) व अज्याःगु लुखा खः गन सुं वयेमज्यू मखु,⋯ ⋯ वरू व अज्याःगु लुखा खः गन छिपिं थज्याःपिं शायद हे जक वइ ।⋯ ⋯ थथे हे खः संसार⋯ ⋯मथूगु थुइके धाधां, मनंगु नंके धाधां⋯ ⋯ (जि थःत हे मइथु धुन धइगु खँत्वाः ख्वालं भाय्यानाः क्यनी) (क्सुकाः ततं कोत त्वयाः देस्क द्योनय् तइ, लंया पुतु छपुतु फ्यनाः तपुलि पंखां गाली)

क्नक– वंवंथाय् क्सुकाः, वंवंथाय् क्सुकाः ! क्या जक दंगु क्सुकाः थ्व !

पन्ना– (सुंन्यय् तुंक स्वयाः क्सुकाः ततं) क्सुकाः⋯ ⋯ (पलख सुम्कें) मखु क्नकजी मखु, जिं तइच्वनागु थ्व क्सुकाः क्सुकाः हे जक मखु, न ह्लाना च्वनागु थ्व सासः नं सासः हे जक खः (आवेशय्) मि ल्ह्वइ च्वना मि⋯ मि–दुःख, वेदना व पश्चात्तापया मि⋯ ⋯ दिपाः मदयेक मि मि ल्ह्वयाः म्वानाया त्वहः चिनेगु थ्वहे मखा जीवन धइगु !

क्नक– वा ! वा ! वा ! कविता ! विल्कुल कविता !

पन्ना– खःनि, थःत महेकुसें ह्लानागु खँ छन्द हे महंसां कविताला ज्वी नि ।

क्नक– ठीक ठीक आम खँय् जिगु नं समर्थन दु । तर, खँ छु धाःसा पन्ना दाई, जि ला पन्नादाइ सकाः नपलाः वइगु ।

पन्ना– मतलब ?

क्नक– मतलब ह्याइपुछ्याये थें याउँसे च्वंगु खँ ह्लायेगु, हल्का हल्का नकसां ई विकेगु, वस

पन्ना– ये⋯ ⋯! (मन थुं दीगु अनुभव यायां) ज्यू, छं नं जितः थुलि तापाकल, बेस हे जुल । छन्त धन्यवाद दु । खः जि तापाके बहःह्म मनू ।

क्नक– (भचा भचा ब्यंगं) मखु⋯ ⋯थ्व क्यातु क्यातुगु खँ छाय् धैगु का ।

पन्ना– (तं व लागि चाःगु भावं) क्नक ! तप्यंक थ्व धइब्युकि जिकय् छु खँ ल्ह्वके

मास्ति वः छं ? खः खः खः, जि सि. आई. डी. नं खः । थ्व हे न्यनेत मखा आयुबुया च्वंगु छंगु ह्लाय्पं ? खः जि सि. आई. डी.… खः खः खः का नायुखि च्वयुकः हुँ–पन्नादाई सि. आई. डी., सि. आई. डी. धकाः । का स्वयेला, स्वयेला प्रमाणपत्र हे माःसां जिके दु । जि सि. आई. डी., नं खः जि सि. आई. डो. नं खः । (आवेशय् कोतया ह्मिचां पासपोर्ट लिकयाः वस्वाइ, कनकं अजुगति चाइपुगु मिखां पासपोर्ट स्वया च्वनी) जि सि. आई. डी. ! जि सि. आई. डी. ! जि सि. आई. डी. ! जि सि. आई. डी. !

कनक– (पासपोर्ट छकः छकः पन्नायात छकः छकः स्वस्वं), सि. आई. डी. !

पन्ना– खः कनक, जि सि. आई. डी. ! जि सि. आई डी. ! छन्हु सि. आई. डीं. लिकाः विस्युं जुया च्वनाह्म जि थौं… थौं… व हे सि. आई. डीं. छाय्पाः धस्वाना च्वना, थ्व छें धस्वाका तया ।

कनक– पन्नादाई (दँदं) दिसँ, थ्वहे न्ह्यसःया लिसः कायेत खः जि थन वइगु । धन्यवाद ! (लुखापाखे स्वयाः वँवं), तुफि पुइमाःगु धू फसं पुइकल । कमसेकम तुफिला ज्ययेकेम्वाःल ।

पन्ना– (वने त्यंह्मयुसित पनाः) कनक ! खवरदार, वने दै मखु आसे ! (कनकं तँमं फ्वायुक स्वयाः 'हाकंन पलाः छी, व वं ज्वनाः) कनक ! जि सि. आई. डी. खः ! जि सि. आई. डी. ! तर थ्वीकि पासा, सुं मनू छाय् सि. आई. डी. ज्वी । जि नं जा स्यू थ्व थें गद्दारी मेगु मदु, अयुनं थौं छिमि हे पासा छह्म सि. आई. डी. जुल ? छाय् जुल ? न्यँ थौं जि छंत थ्व हे वाखं कने–जि मतो तैगु खः न्यूसा जीवन भर सुइतं कने मखु, तर संसार न्ह्यंगु थ्व मनय् थ्व खँ छकूचित जि छिंक वाय् वियातये मफुत । ख ला थ्व खँ प्वंकाः जि निर्दोष प्रमाणित ज्वी थथे नं जिगु मती मखु, अयुसां थुलि मछिंक च्वंच्वन थ्व खँ छकः प्वंका बी स्वइगु न्ह्योने ताःकि छकः याउँक व्वासु लने थःत हे थः लिसे अलग्ग तयाः खाली ज्वीक ।

कनक– (तं व अजुगति) पन्नादाई, छंके व पन्नादाई ग्व ?– गुह्म मांवौ छें तकं मधासें पिहांवल पार्टीयानिम्ति । गुह्म स्यां स्वां जक पुइबलय् नं द्वलंद्वः ह्लाःपा ब्वये धुंकी सर्गतय् । व पन्ना… व पन्ना… गुह्म स्यां छकः विद्यार्थितय् हडतालया सिलासिलाय् अश्रुग्याँस व बन्दूकया मोहराय् च्वनाः सरकारयात च्यालेन्ज ब्यूगु । व तस्वीर आःहे नं जिगु मिखाय् लुयाच्वन–न्यायालय्या लुखाय् निपाह्लाःतिं कमिज व्यार्र खुनाः हिंस्रकतय्गु न्ह्योने थःगु नुगःया ब्वःगु इन्साफया लागी, न्यायया लागी सत्याग्रह याःगु । अहँ ! वैगु व निभालय् हिमाल थें… थिनाच्वंगु नुगःपां देसया करोड जनताया पीर–ब्यथा क्वबुया च्वंगु अतीतया खुसी छकः अज्याःगु नं खुसि वाः वःगु दु कि मात्र याकःचा पन्नायागु व जोसंजाःगु हाथ्यां जनताया ख्वाउं त्यला च्वंगु तमाम आसाया लाशतय्त नं जुरूजारू थना ब्यूगु दु । थौं व

हे ... वहे पन्ना सि.आई. डी. !

पन्ना– जितः नं आश्चर्य, थथे नं जू खनीका मनू ! गुलि विवश मनू कुमाःया घःचा-लय् च्वंगु चा थें, वातावरणया ह्लाःती मनू ! गनं गन लाः वल जि ! इच्छा हे मयानाथाय् गथे लाः वल जि–थ्व हे ला बाखं मनूया ... अबलय् जि जेलय् ... अथेला ह्लापा नं लाःगु दु जि जेलय् ... तर अब-लय्. ··· ..अबलय्. ··· ..अवलय्या जेलया वातावरण हे मेगु ··· ग्यानापुसे,ह्माइपुसे··· उकिं मखु कि अन प्यखेरं ततःजागु पःखाः दु; उकिं मखु कि अन चाह्लय् चाह्लय् चौकिदारतय् 'खवरदार' 'खवर-दार' सः ताये दु; अय्सां अन थुलि ग्यानापुसे च्वं ··· कलाः मचाखाचा दु छेँय्–जिके लिधनाः म्वाना च्वंपिं। जि त्वःताः सु हे दु इमि । नापं जेलय् लाःपिं मेमेगु पार्टीया पासापिंत वं थ्वं मदयेक क्वस्यालि ज्वना वै, नये–त्वेने पुनेया छु भुखा इमि । जितः नं अथे सुंना ज्वना वइला धइथें जिगु मिखा तापाक्क च्वंगु जेलया लुखाय् यग्गाना च्वनी । तर जितः नापतक लाःवःपिं नं सुं मदु । पासापिनि पुचलय् जि हलूका जुजुं वन ! जिगु आसा–आकांक्षा ह्वाँय् ह्वाँय् ख्वल जःला-खःला व त्वाःवाःयापिसंजा नापलाः मवल म्वाःल थुकी जितः छतिं दुख मदु। तर तसकं नुगलय् स्याःगुला व नेता खनाः ··· व नेता, गुह्मेसिगु निर्देशनय् जि ह्लिलाः ह्लिलाः जेलय् वैच्वना ··· व नेता, गुह्मेस्या निम्ति जि छु जक मयाना ··· व नेता, गुह्मेसित जि चन्दा स्वरूप वःगु जनताया हिचःतिं मुंकाः लःह्लाना तया थज्याःगु हे इलय् ग्वाहाःलि ज्वी धकाः... व व हे नेता, गुह्मेस्या, जिं उवलय् जेलय् दुने -हे न्यना ··· ···वं व हे ध्यवां कलाःया नामय् छेँ न्यात, बुँ न्यात··· उफ् ! जिं छु धायेगु ! लुमं लुमं जि वैगु हिं म्वःल्हुइ मास्ते वः, वैगु म्वाःहि च्वीं च्वीं त्वने मास्ते वः ···उवलय् जि स्यन-चायेक चायेक हे जिं सरेन्डरयाना । मतिं मतिं धया–संसार दयेकेत जि वैत निं स्याये । अलय् जि जेलं पिहां वया द्वंगु क्षमाधकाः विन्तिपत्र च्वयाः । जि सि. आई. डी. जुया उकिं ··· उकिं हे जक कि वैत लाःसा ध्वद्दू थासय् हे स्यानां त्वःते वैगु म्वाःहि छकः त्वनां त्वःते । जि हिक्कः दना ज्वलय् जक मखु न्ह्यलय्तक नं ··· जि वयात न्ह्यलय् नकनं मात्तु-माला च्वना ··· गुलि पासापिं नापलाः ··· छकः नापलापिसं निकः नतुइ मछाः मस्यु जितः इमिसं छु छु जक धाः, यह्मेस्यां यग्गु धा, जिगु ला छगू हे जक ध्याउना कि संसार लिसें ब्यागलं च्वनेमाःसां जिं वैत स्याये ।

कनक– अँ घारे । सु ले व ?

पन्ना– व व हे लाल श्रेष्ठ । अवलय् व अन्डर ग्राउण्डय् लाना च्वंगु ··· जि व सुलीगु थाय् स्यू, अथेला जिं वैगु आगं हे स्यू ··· छन्हु छु नखः जुल मस्यु ··· जि सिल व थः कलाः या छेँय् वयाच्वंगु दु ··· जि सरासर वना याकःचा ··· फगत याकःचा–ह्मय् पिस्तुल घानाः ··· व पिस्तुल जिके आः हे नं दनि (खाताया तःलय् च्वंगु बाकस सालाः

पिस्तुल लिकाइ) थ्व हे पिस्तुल ज्वना: जि वना ··· गल्लिया छेँ, खिउँसे च्वं ··· स्वा:ने त:लय् जि सुलाच्वना ··· तलं सुं स्वारामारां क्वाहांवल ··· मनं मनं ह:ह: धैथें नि पांइन्टया ह्मिचां पिस्तुल लिकया ··· जि गथे सन थें मस्यु–क्वाहां वै च्वंह्म वं ताल ··· 'कुने सु हां' धांधा क्वहांवल ··· खिउँसे च्वंगुलि वं जित: मखं ··· जि वैगु सलं सिल–व व हे नेताया कला: ··· व 'कुने सु हां' धका: तत:सलं हाल । जि स्वांने त:लं स्वाराक्क पिहां वया । छथुं तलय् पली धारांधुरूं जस्ता स: तायेदत जित: खनेसाथ ह्लापांला व थाराक्क न्हुल अले ह्लापायाह्म जित: धाय्थें धाल– 'अय् । पन्ना खनो । थाहां वालय् छाय् कुने ?' जि वाक्कु छिना: छुं मखु थें लिस: बिया–थौं नख: मखुला ? भ्वय् वैगु का छिमिथाय् वं ग्या:चिकु पहलं ह्लिला: धाल–'भ्वय् व:ह्म थाहां मवसें छाय् छेलीले ?' खनं ख: । जि थ:त थमं धिक्कार याना–जि छाय् अवाय्त छेली ··· वनाखतं स्वारामारां थाहांवने फुगु जूसा ··· च्व् धिक्कार । जि साप द्वंका, लिस: हे मप्युसे स्वारामारां थाहां वना । द्यो ख्यूं ख्यूं धाये धुंकल । जि हिस्स जुया: अन हे दना च्वना ··· भति हे मजावं उखें थुखें खुँवल । खुँवल धका: हालाहल । मछा:थें, थ: हे खना: ग्या:थें जि भाताभाता वया ··· जि पिने थ्येन धुंकल अय्नं व सलं "जिगु ह्लाय्पं नै हे च्वन तिनि" प्यखें खुँवल ? खुँवल धैगु शब्दं हय् हय् कायेका: भ्वय् नये धका: वनाह्म जि थ:त तुं नका: लिहां वया । ··· जि बांलाक हे चा: जि मखुगु लँय् दु ··· गथे गथे जक यायेगु ··:सा: जिगु ! गय् गय् ज्वीगु मती जिगु ! अहो हो । ··· च्च् ··· च्च् ··· च्च् । गय् जुया वन ! ··· भिने भिने धाघां हे ···

कनक– ख: सुं मनू स्यने फु तर जनताया स: जुया: थ्वयाच्वंह्म छह्म कार्यकर्ता, वं आवेशयात ची मफया: थ:त स्यंकेगुया मतलब छु ? स्यने फु छह्म नेता स्यने फु, वं गद्दारी यायेफु तर वैत बदला कायेत थ: हे स्यनेमा: धैगु छु दु ? का म्वा:ल छक्का: थथे मतीतय् छंगु ह्ला:तिं व सित, अय्सा छु आ: गात ? खँ सिधल ? थनं उज्यां वनेगु हे मंत ? थन्थाय्तक ला आज्जु छह्म कार्यकर्ताया ? गुलि ग्यानापु खनी व्यक्तिगत भावुकता ! पन्ना दाई ! छिं साप स्यंका दिल, क्षमा हे मदुगु अपराध यानादिल ।

हन्ना– ख:, जि अपराधी ····थ्व ला जिं चायेक हे याना च्वनागु अपराध । तर कनकजी, सुं यसें नं अपराधी ज्वी मास्ते वैगु उगु परिस्थिती गवलें तक्यने नं ला छ ? सिद्धान्त जिं नं ब्वना । तर सिद्धान्तया भोलुमय् हे मदुगु थ्व खँ जिं व हे अवस्थाय् स्यना ।

कनक– खै, जिं नं जा मधया कि सिद्धान्त हे जक ब्यकुंच्याना: वने ··· ··· सिद्धान्त ला खाली गोली ख: गोली वैत ह्ला:तिंजक हाकु तिनी छुयाय्, थासय् हे लाकेत ला बन्दूक मानि, अरु अभ्यास मानि । अय् धैगु हे थ्व ई–ब्य: व वातावरणया अनुभव

मखुला ? छंगु अनुभवं थ्व हे धैच्वन कि वयागु लँय् ह्लगसय् मखनागु घटना ज्वी यो, सत्य थुलि हे जक खः सिवेत सिद्धान्तहे मज्यूगुला मखु ।

(पन्नां खः धैथें स्वीकारयाइ) अँ, अले छह्म नेतायात स्यायेगु भ्रमय् ह्लापां थःत निं स्यायेगु थ्व चायेकं ला कि मचायेकं ले ? खः जि नं धाय्–बदला काये हे माः । तर थःगु लँपुं बिचलित जुयाः मखु । छ हे थें जाःपिनिगु आदर्शला खः नि समाजयाके बदला काये धाइपिनिगु चुपिधाः अःखतं थःगु गःपतय् लाः वैच्वंगु । जिगु मिखाय् ला छि व प्रेमी व प्रेमिका ति हे जक ग्यं, गुम्हेस्यां मां–बौपिनि क्वपुंनवःगु बिचारया बिरूद्ध पशुपति जंगलय् वनाः आत्महत्या यात ।

हेरादेबि– (च्या कपदुगु किस्ति ज्वनाः द्वाहां ववं) म्हुतु नं मस्याःला ! गपाय् गपाय् सकं जक हालादीगु, लँय् जूपिं फुकस्यां थथ स्वयाः छुत्ति । चालामाला स्वय्⋯ ⋯ हाकनं सिनाज्या न्याइनला छु ?

कनक– छु याय्त सिनाज्याय्गु पीत⋯ ⋯सिनाज्याय्म्वाय्क हे सामाज्याय् दुसिनि (ह्लिली)

हेरादेबि– गपाय्चः ध्याके सःगु का आः धैगु ला⋯

कनक– तप्यंक 'खः बाः वाः' धैदी मफुला ? लुमं निला ह्लापा यँय् च्वना बलय्सिगु खँ । ह्लापानं ला त्वनानि च्या । ग्व, दनिला व सिलाय्वरया पकुचिंगु कयो ? आः गामय् च्वंबलय् स्व (भाय्यानाः) याँ खाःया गिलास । बुत्ता स्व लय् गुलि वांलाःगु । कह्नय् वय्बलय् सखे वहःयागु गिलासय् च्या त्वंकोह्म ज्वी पीत ।

हेरादेबि– व हेला धैगु छितः नं म्वाःमदुगु सनादीमते धकाः ।

हन्ना– (विचारय् दुना च्वंह्म छत्थुं मे मिखा कनाः) का का हुँ जान्यां ।⋯ ⋯

कनक– मखु मखु पीत दिसँ⋯ ⋯थ्व पन्नादाई नं⋯ ⋯स्वयादिसँ पीत, जिला ख्वाः न्ह्योने हे धाइह्म भाइ⋯ ⋯छिं जिमि पन्नादाईयात ध्वग्गिक हे स्यंकादिल । (ह्लिली)

आखलं– (छह्म मचाया सः) यो मां⋯यो मां⋯ भाइचित चाकु पाउंगु पिपलाःमेच माल हं⋯ पिचलं भुनातःगु⋯ का का स्वरे काइन धया⋯ अय् सिसि कुतुं वै⋯का न्हैं⋯ मां यो कत्त वारे ।

हेरादेबि– खन मखा छि⋯ मस्त दु थथे पलख आसे धाये मज्यूपिं, गुखे निं स्वयेगु⋯ ।

कनक– वहे ला सकस्यां याउँक च्वनेगु लँ स्वने माल धैगु ।

हेरादेबि– मय्खे ! सत्यनं मय् आः ला⋯

आखलं– का का स्व, हानं मेगु नं काइन, यो मां, वारे धया कत्त ।

हेरादेबि– मिखा हे फुति याये ज्यूगु मखु । अय् मुल्याः दाय् मालला छन्त (वनी)

पन्ना– (ह्लाःती च्वंगु च्याया कपय् तुंक स्वयाः) प्वंगु च्याया कपय् कसर नापं ल्यनाच्वंगु छ्पुति च्या त्वने ज्यू सां सुनां मत्वंगु च्या ! बस थुलि हे मखा जि ! धात्थें कनक, जिके नं जि उलिहे जक ल्यं दनि । अथेला जि थःगु धाय्गु छें छखा सां दत । भचा भचासां बालि नं द्वाहां वैगु दु, प्वाः छगःया निम्तिला जितः मगाः धाये म्वाः

आ: । अथेसा मनू प्वा: हे जक नं मखु खनी ! थ्व हे जिउ ख:, थ्व हे मनू ख: गुम्हेसित ह्लापा गल्लि–दुने सागा: दथुइ च्वंगु सर्ग: हे स्वेमदुगु भ्वाथ: छेँय्नं इलय्–बेलय् न्ह्यलं माया य: व: । तर थौं थ्व मनू, गुम्हेसिया थ: धायेगु नामय् थुलि चकंगु संसार हे दु, वया थौं वहनी जुलकि हे ह्लापां गथेयाना: न्ह्यो वयेकेया धन्दा । अहो ! वहे चा, गवलें जि दुरूख्व: थें माकुक विका, गवलें चचपांगु सवा: काकां विका । थौं वहे चा नं वहे मनूया निम्ति नया वजि थें जुयाविल । कम हे जक अजा:गु चा वल गवलय् जि थ: हे थ:लिसे–ल्वायेम्वा: । (ताहा: क्सुका:) अवलय्··· अवलय् जि जिक्व फुर्तियाना: उर्दि पोशाकं छायेपा: येँ पाखे चा:हुला च्वने । ज: ख: सुनांनं छु मधा:सां चालाच्वंगु प्रत्येक मिखा ग्व: सि. आई. डी., सि. आई. डी. धाधां चिल्लाय् दना च्वं थें ज्वीगु जित: । रेडियो जक त:सलं हा:सां जित: हे लायेलायेबुया च्वं थें ज्वीगु । सुनांनं नमस्कार यायेत ह्ला: जक ल्ह्व:सां दा: वय् त्यं थें ज्वीगु जित: । सुनांनं पन्नादाइ, धका: स:तूसां थाराक्क न्हइगु जि ।··· ···सि. आई. डी. जा जि ज्वी हे धुन । अथेसानं जि फुकसिगु मिखाय् उलितक नं ज्वी मफुत ! थुखे पासापिनिगु मिखाय् सि. आई. डी. सा उखे थ: हाकिमपिनि मिखाय् जि न्ह्यावलें पार्टीया छह्म कार्यकर्ता जक, उफ् ! ··· पुरापूरह्म सि. आई. डी. तकनं ज्वी मफुत जि ! न उखे न थुखे । सर्ज्यान्त दयेक दयेक नं मदुह्म थें गुलि अस्तित्वहीनह्म जि !

क्नक– (न्यँन्यं पन्ना द्यूगुलि उत्सुकतां) अले···?

पन्ना– (जल्ल च्वंगु मिखां त्वह्लय् जुयाच्वनी)

क्नक– (क्सुका: ततं) अले···?

पन्ना– अफिसं छेँ वयेबलय् छक: निक: व एकांतगु लँय् जि हे याक:चा ज्वी । छु लुमं, छु लुमं नुग: खुल्ल मिना: मिखां अथें हे धर्रर ख्वबि हाइ···जिं गुलि स्वया ज्यूसा थ्व फुकं कमजोरी नचुक छ्याना: घुर्का छ्वये, पचय्याना छ्वये···ता कि छु हे मजूथें तायेका च्वने । उकिं जि लाछि–मलाछि हुलमुलय् जक च्वना ज्वीगु याना । तर मफु, बिल्कुल मफु । अन नं जि थ:त याक:चा हे जक खना । उफ् ! जीवनं हे क्वंग:लाका च्वनागु थ्व जीवन !

क्नक– पन्नादाइ !

पन्ना– (थाराक न्हुया:) क्नक जि थ: हे नं आश्चर्य ! छं पन्नादाइ धा:सा नं व स: जिगु ह्लाय्पनय् उकथं हे जक छाये दुहां मवन ? जित:ला च्वन–छं नं सि. आई. डी,–सि. आई. डी. जक धैच्वन । छ पत्या:जूला ?–जिं आ: व जागीर त्व:ते धुन क्नक, जि आ: सि. आई. डी. नं मखुत । जि आ: सि. आई. डी नं मखुत ।

क्नक– ख:, छ सि. आई. डी नं मखुत । छ कार्यकर्ता नं मखुत, छ सुं हे मखुत । छु हे मखुत । तर छंगु–थ्व बाखं कह्लय् थ्व ख्यूँ लं वैपिनिगु निम्ति···छप्वा: मत ख:, ध्याचलय् छपु तुतां ख:···पन्नादाइ! धाथें थ्व बाखं···

पन्ना– आसे बाखं पूमवंनि कनक, पलख न्यना ब्यु···अले···अले··· (यानय् तुंक मिखा दिकाः) छन्हु जितः आकाश्काकां हे सःतके हल जिमि हाकिमं । जि वने साथं स्वह्म मेंपि पुलिसत बियाः वं धाल 'अमिसं यंकीथाय् हुँ···तर ह्लयाथे यानाःसां ज्या फतो याना वयेमाः।' स्वैतं ज्वंवनेगु धैगु ला सिल, तर गन, स्वैत ज्वंवनेगु खः जि छुं हे मस्यूनि। यंकू यंकूथे वना···अहो! अनला चुक छचाःलि हे पुलिसं घेरा बिया तये धुंकल खनी । जि कसंक वन! स्वैत ज्वंवैच्वना धैगु खँ जिं अवलय् हे तिनि सिल । व···व छह्म जितः दक्कलय् यःह्म नेता···दक्कलय् योह्म···

कनक– (छत्थुं) ए···सि. आर··· ···!

पन्ना– अँ. सि. आर । सि. आरयात ज्वनाह्म जि । जिं ज्वनायंकागु वैत ।

कनक– (आवेशय्) पन्नादाइ···।

पन्ना– खः कनक ! वैत जि हे ज्वना यंकागु । जि हे यानाः खः आःतले जेलय् लाना च्वने माःगु व···व जिमि नेता गुह्मेस्यां जितः राजनीतिइ तायतिति याकल··· गुह्मेसित ह्लप्पां अन्डर ग्राउण्ड लाःवलय् जि थःगु देराय् सुचुका तैगु । थौं···थौं जिगु हे ह्लाःतिं ज्वनाः जेलया कसा नका तया । जि हे, जि हे···जि हे खः व व नां कायेमत्यःह्म शत्रु । याक्वप्वालं पिहां वःह्म शत्रु ।

कनक– धात्थें···धात्थें खःला थ्व ? छं धात्थें धैच्वनागु खःला थ्व ? ··· सि. आरयात ज्वंह्म पन्ना ! धात्थें खःला थ्व ?

पन्ना– खः, कनक ! व थ्व हे पन्ना खः । (करूनां प्याःगु सलं) धात्थें थ्व खँ फुकं फुकं हेकतंया जुया ब्यूसा गुलि ज्यू! ··· उफ् ! व बेमान हाकिमं गज्याःथाय् जाँच काःगु, गपाय्सकं बाह्मय् काका ब्यूगु जितः । जितः व हे थःसय् लाकाः काकेगु गुलि न्ह्यवं निसेंया ग्वसाः ज्वी वैगु···। ज्यूसा विस्के छ्वयेगु मतिं पुलिसतय्त भचा उज्यां तयाः जि सि. आर. या क्याः क्वय् वना । खापा तिना तःगु क्याःया ख्पापां किका च्वंह्म व जिमि नेताया पुलि ज्वनाः वया बःचाधिकःह्म काय् तःन्हुंनिसें प्याय्चाःगु सलं बाः वाः हाला च्वन । जि गथे दिकेगु थ्व ख्वबि ! अय् वाः वाः ! अथे अपराध याइह्मेसिके नं गथे हाःगु थ्व ख्वबि !

कनक– (तं व अजुगतिं) मखु···एक्कासि थः हे वनाः ज्वंवनागु ला ?

पन्ना– अँ थ्व हे ह्लाःतिं ! थ्व हे ह्लाःतिं !

कनक– अँ···अले···

पन्ना– क्याःक्वसं वनाः जि वैत ह्लापा लिपा थें सःता–वं तीजक मिखा निगः जक खनेदयेक दरालि–ह्लतं स्वै हल । जि मफु मफु नुगः चिनाः धया–सि. आर., छितः ज्वं वयागु जि । व पत्याः मजू । पत्याः ज्वी नं गथे··· वं ह्लिलांतुं धाल–म्वाःगु खँ! वारे थाहां वा । मेगु छुं हे धाये मलावं उखे च्वंपि पुलिसत थ्यंकः वल । इम्त खँसेंलितिनि सि. आर. कस्कय् जुल । जि···जि···छं हे बिचाः या छु जुल ज्वी अवलय् जि (सुम्क) गुलि थां-क्वां ज्वीधुंगु

स्वांने–व व सि. आर. या छेँया स्वांने उखुनु जितः स्वयम्भु तँ सिवे नं ताहाः जुल, जामाच्व गै च्वना थें जुल। पुलिसत ल्यू ल्यू तयाः थाहां वना। ध्याक्व लिना च्वह्म व तताःजु, गुह्म जितः खनेवं ह्लापा ह्लिलीगु, थौं जिं वैगु मिखाय् ख्वबि खना। मिथें च्याना च्वंगु ख्वबि लः लः धाय्काः वं जितः स्वैच्वन। मचा ग्यानाः बौह्मसित घय् पुनाच्वन। वं छु स्यू–विचरा मचां छु स्यू कि वया बौ आः पिहां वन कि दुहां वैमखुत।…तर सि. आर! व जिमि नेता। न ख्वबि दु वैगु मिखाय्…न तं हे दु वैगु ख्वालय्… जितः तुंक स्वस्वंतु व व्यंगं ह्लिला हल… अय् वा वा! जि अन हे छाय् मसित!… अहो। गुह्म सित कयेके धकाः तातुनागु गोलि गनं गन लाः वन…! आ स्वैगु शक्ति दु थ्व खँ हेकतंयागु धायेत। कह्लय् जिमि कायं ब्वनीतिनि व नेताया जीवनी। अन थ्व नं खनीतिनी सि. आर. यात ज्वंह्म पन्ना…उफ्! जिं थमं हे सहयाये मफुगु थ्व अन्याः…जिं हे यानाः जूगु थ्व अन्याः…ज्यूसा जि ब्वैबी अथें हे कुँ जुयाः अथे नं ज्वी मफु जि…थ्व जिगु उपस्थिति–जिगु अस्तित्व यच्चुसे च्वंगु इतिहासया पानाय् छफुति हाक्कुचेच्वंगु कलंकया फुति।

क्रनक– थ्व फुक्क फुक्क अन्धवेगया परिणाम खः। पन्नादाइ, परिस्थितिया अग्निपरीक्षाय् मनुखं थःगु धात्थेंगु ख्वाःपाः मउसें मगाः। उकिं, जितः दुःख मरू, थ्वला छंगु विश्वासय् यगाना च्वंपिं जनताया निम्ति धेवां काये मदुगु ई खः. छंगु दुने सुलाः सुलाः म्वानाच्वंह्म दानवयात क्वथ्यंकि स्वयेगु सौभाग्यं जाःगु ई–साप महत्वपूर्ण ई।

पन्ना– (पश्चात्तापं क्रूचायाः) खः, खः, जि जि मखु–दानव दानव! जिके दानव म्वानाच्वंगु दु!… क्रनक!… जीनवय्… अन्तिमवार…छंके जिं थुलि हे फ्वने… (डेस्कय् च्वंगु पिस्तुल कयाः) ना… (क्रनक त्वलेहे चाचां काइ) का कयेकि, तछ्यानाब्यु थ्व मिखा, स्वहायेका ब्यु थ्व ह्लाः! ह्वक्खना ब्यु याकनं थ्व नुगः (छाती मुक्कां नकाः) थ्व…थ्व दानवयागु! (निपा ह्लाःतिं पुतु चच्च बुक नुगःपा ह्वयेकी) (क्रनक त्वह्लय् चाया च्वनी) विन्ति! क्रनक, कयेकि, कयेकि, कयेकि!…विन्ति याकनं कयेकि, थ्व सासः पतिं छकः छकः सीगु जीवन… ज्यूसा उद्धार याना ब्यु आम ह्लाःतिं।…

क्रनक– मखु, मखु! छ सासः पतिकं जक सीह्म मखु अज्ज सिनाः नं सीमगाःह्म प्रेतात्मा खः।

पन्ना– (आवेशय्) सही, सही, सही जि प्रेतात्मा हे सही, कमसेकम थ्व ल्ह्वहं थें दनाच्वंगु अस्तित्वं निं अलग्ग तैब्यु जितः। क्रनक। (क्रनक तं, ह्लिला व अजुगतिं जाःगु ख्वालं दनाच्वनी) सो! जितः वाथा वाथा कंकाः ह्लिलाच्वंगु थ्व! कयेके मखु? छं कयेके मखु? (पिस्तुल लाकाकाकां)…बि…बि…सुनां मकयेकूसा जि कयेके! थ्व अपराधया

(ल्यं २३ पेजय्)

निपु चिनाखँ— –मल्ल के. सुन्दर

छुमां
लुखा ला
फगत पिलुइत जक खः
लँ गपाय् हाः
न्यासि वनाः धकाः स्वयेमाः
मत ला
केवल जः बीत जक खः
तंगु छु खः
मालाः धकाः स्वयेमाः
अय् आपर्ति दाःगु ह्लाः तुति
त्वरकां जुइमते छिमिगु मिखा
इतिहास ला
खालि धकिं जकं खः
थ्व चा लाकि ह्नि
न्ह्यलं दनाः धकाः स्वयेमाः ।

जि पौभाः
जि न त कवि खः
गुगुं कविताया
न त कद्गिता खः
गुह्यं कविया
जि अनियन्त्रित छाल मखु सागरया
न त लहर खः कल्पनाया
वस ! जि ला
नुगः पिब्वये मफुगु ख्वाःपाः खः
थ्व युगया,
प्रतिविम्वित किचः खः
लखं लख आत्माया
फगत छपाः पौभाः खः
व्याः लुखा मदुगु क्वथाया
स्वांने मदुगु छेँया ।

थुइका, खंका ब्यु सलाइया जलय् म्ही थःयात
– राम नारायण प्रजापति, ख्वप

मायबुलु कःसूबुलुया कासां
ह्मिताच्वंगु थ्व युग
ध्याक्व कुलां दुने
क्वाकूगु योमरि थें व्हींपि
असक्त चःति कनाः नं हाले मसःपि व्ही
जरजर निभाःया स्थिती
कुसा कुइ मखनाः
अभिसप्त मिखाया नानिचाय्
च्यानाच्वंगु थ्व दिपय्
भीमसेन थापाया आत्मां
थुकलं बियाच्वंगु दु ।
व्ही प्रत्येकया ह्म तुइ
खने मदयेक तक्थंका तःगु
मिनोटर भुल भुलैयाय्
व्हींसं थःयात थुइके मफुगु
व्हींसं थःयात लुइके मफुगु
थौंया लँय्
सलाइ बट्टाया सिन्कात
कोलाहल सलं थ्वया बीत स्वइ
जिमिके नं छगू राप दु, छगू जः दु
केवल थ्वयात छिमिसं खंका जक ब्यु
थ्व राप, थ्व जः छिमिके नं दुब्यू वये
छाय्कि ख्युंगु तंकेत छिमिसं
राप, जः बी फयेके माः, बी फयेके माः ।

छपु न्यनाबाखं

–विजय मल्ल

(नेपालया नांजाःह्म नाटककार, राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानया सदस्य, भाजु विजय मल्लया थ्व छधाः प्याखं वेकलं नेपाल भाषां दकलय् न्हापां च्वया दीगु खः । व थ्व प्याखं वेकलं ठिन्ह्यकोगु अ. हा. ने. भा. सा. सम्मेलनया सांस्कृतिक कार्यक्रमय् ह्यितेत कान्ति इश्वरी माध्यमिक विद्यालयया छात्रातय् निंति च्वया बिया दीगु खः ।

–सं)

ख्यालःमो

राधा
श्यामा
ग्वारा
रमा
रत्ना
गोपाल
बिनोद
गोविन्द
राक्षस

(तसकं ग्यानापुसे च्वंगु जङ्गल । हिंस्रक जनावर धुँ, सिंहया सः गुबलें गुबलें ताये दु । कुंगःतय्गु सः नं वइच्वं । थज्याःगु थासय् मनूत छकः– बकः जक खने दइ । थ्व जंगलय् लिक्क च्वंगु गांया मनूत घजा, सिँ क्वबियाः जक वइगु जुया च्वन । थुथाय् च्याह्म खिह्म मस्त थ्यंकःवइ । उकिइ स्वह्म तःधिकःपिं व मेपिं चीधिकःपिं ।)

राधा– थ्व मस्तय्‌त वयेमते धइगु ला खःनि ? म्वाय्कं म्वाय्कं अथें हे वल । आः तुति स्यात, ल्याहाँ वने धयां जिइ ला । उः, ग्वारादाइपिं नं थुखे वइच्वन का ।

(निह्म भचा तःघिकःपिं मिजंत अन हे थ्यंकःवइ ।)

श्यामा– ए ग्वारादाइ ! छिकपिं नं थुखेपाखे हे व्वाइ दियागु ला ?

ग्वारा– का स्व ! थिपिं नं थन थ्यंकः वइच्वन खनिसा ! थुलिमछि मस्त ज्वनाः छाय् वइगु ! थज्याःगु ग्यानपुगु थासय् !

रमा– वये मते धकाः धइगु ला खःनि । माने जूसा । आः तुति स्यात धकाः हालां जिइला !

रत्ना– थुलिमछि तापाक वसेंलि जिमि तुति मस्याइला लय् ?

राधा– थथे हे धाइ धकाः जिम्सं स्यू नि ।

बिनोद– आः गन तक वनेगु ?

ग्वारा– थ्व मस्तय्‌त ज्वनाः थ्व जंगलय् दुने द्वाहाँ वने जिइमखु । थिमित लित छ्वइ बी माल मखुसा थिमित थन हे त्वःताः क्री तःघिकःपिं जक वनेमाल ।

रत्ना– ह्मा, ह्मा, जिपिं जक ला थन च्वं च्वने मखु, जिपिं मग्याः ला ?

राधा– ग्याः धाये माःपिं छाय् वइगु लय् ? जिम्सं धइगु मखुला, वयेमते धकाः ।

जंगलय् धुँ धाँ दइ, ग्यानपुइ जिम्सं ला मस्यू धकाः धइवलय् खूव मग्याः पहः यानाः वये माः छिपिं ।

गोपाल– अय् ग्वारा ! थुखे हे वःगु खःला व ?

ग्वारा– छं नं ला ताः नि, रामकृष्णचां धाःगु, थुखे वंगु खना धकाः ।

राधा– जिमित नं सिँ काः वनावलय् थुखे हे खना धकाः रामकृष्णचां धाःगुलि थुखे हे वइगु ।

गोपाल– व रामकृष्ण चिगु खँ । खःगु खँ ला गुवलें हे मह्लाः वं । अथें हे खना धकाः धाःगु नं ज्वी फु वं । जि ला पत्याः मजू का वइगु खँ ।

श्यामा– छु सः वःगु हं व ।

राधा– धुँ हाःगु का ! उलि नं मस्यू ला ?

रत्ना– धुँ ? अय् जूसा जिला वने । थन च्वने ह्माः ।

विनोद– तता ! जि ला ल्याहां वने । थन च्वं-च्वने ह्माः ।

श्यामा– पाराक्क दाइ छ्वये, अले सिइ का । छाय् वइगु छिपिं थथे हाले माःपिं ।

ग्यारा– खः, खः, थिमित छाय् थन तइतयेगु । लित हे छ्वइ बी मालः । व्वी जक वनाः मा वनेनु ।

राधा– थिमित सुनां तः वनी अन थ्यंकः । कि व्वी हे वनेमाल । मखुला, रमा ?

ग्वारा– अय् जूसा छु यायेगु लय् थिमित । वइच्वने माः स्वायेकं स्वायेकं । छिपिं वनां जक लुइ ला छिमि दाजु ?

रत्ना– छेँय् मां ख्वइच्वन दाइ तन धकाः । बा उखें थुखें ब्वाँय् ब्वाँय् जुया च्वन । अले छु यायेगु लय् ? मालेत वइगु का आः थज्यागु ग्यानपुगु थाय् जुइ धकाः जिमिसं छु स्यू । जि ला ह्माः थन च्वने ।

राधा– व हे सियाः ला जिपिं नं माः वइगु नि छिमि दाजुयात । मखु,- ग्वारादाइ, गोविन्द भाइयाके ह्मय् दां-दिं ला मरू ला ? वं अंगू आंगू न्ह्याना तःगु ला मरू ला ?

रत्ना– दां दुसां गुलि हे दइ ! अंगू छपाः ला न्ह्याना तःगु दु ।

राधा– छं बांलाक स्यू मखु ला, अंगू दु धकाः ।

रत्ना– जिमि दाइनं न्ह्यावलें न्ह्याना तःगु अंगू । जिं मसीला ?

रमा– अय् जूसा खुँखां वा डाँकाडिकां जकं धनया लोभं छुं मयाःला वैत ?

ग्वारा– याये नं फु ।

रत्ना– छु इमिसं स्या हे स्याइला, पा हे पाली ला ?

श्यामा– इमिसं छु याइ–छु याइ । धनया लोभं न्ह्यागु नं यायेफु, मखुला राधा । मनू-तय्त ला मिया बी धासेंलि ।

राधा– थ्व मस्तय्गु न्ह्योने छु खँ ह्लायेगु ? थिमित छ्वइ बी माल थें । थिपिं ग्याःगु स्व । खूव वये माः छिपिं । आः वल मखु ला ? नल मखु ला !

(ग्यानापुगु शब्द वइ, फुकं थारा न्हुइ)

श्यामा– छु सः वःगु हं थ्व ?

ग्वारा– (ह्लाय्पं तिस्वाकाः न्यनाः) छु सः धायेगु थ्व न न्याःथें च्वंगु । न्ह्यागु नं सः वइ च्वनी थ्व जंगलय् ।

विनोद– तता, थन च्वने ह्माः नुँ । याकनं वने नुँ ।

श्यामा– छिपिं ग्यानागु ला ?

विनोद– मग्याइलाः लय्, थज्याःगु सः तासेंलि ।

राधा– गोविन्दयात लुइके जक फुगुसा ल्याहां वना छ्वःसां जिउगु खः । तर गय् ल्याहां वनेगु आः । जिपिं गाः वंगु दु धकाः गोविन्दया मां मन धुक्क तयाः च्वं च्वन जुइ । मल्वीकाः अथें हे ल्याहां वनेगु मनासिव नं मखु । थथे हे धकाः स्यूसां ··· ···।

गोपाल– राधा । जंगलय् दुने दुने वनाः माः वनेगु विचार ला छंगु । अथे यानाः क्वीसं वइत लुइके फइला ? थुखे हे वःगु मखुसा ! जिगु विचारं ला व थुखे वःगु खइ हे मखु । याकःचा नं थज्याःगु घन-घोर जंगलय् सुं वइ च्वनीला । कि छुं ज्या दयेमाः वया, कि छुं कारण दयेमाः । जिगु मनय् ला मवं का व थुखे वइ धकाः ।

ग्वारा– ह्लापां तुं छं धाये माःका । आः थन तक वये धुंकाः थथे धायेगु ला ? छकः जंगलय् दुने द्वाहां वनाः स्वये, मखुला राधा ! लूसा लुल, मलूसा देखाजायगा । छ ग्याःसा वयेम्वाः ।

गोपाल– छु खँ ह्लाइ ? जि ग्यानाः धइगु दुला ? थथे ज्वी फु धकाः विचाः जक यानागु का । मखुला, श्यामा । अऊ धाये जिला–थुखेपाखे व वःगु हे मरुका । च्यान्हु च्यान्हु तक व छु याना च्वनी थ्व जंगलय् ? वया नये म्वाः ला कि ?

श्यामा– जिगु विचारं ला गोविन्दयात खुंखां हे ज्वन ज्वीमा ।

ग्वारा– अय् जूसां क्वीसं माःहे वसेंलि थथे हे धकाः वांलाक खँ सीकें माः । नत्रसा छु धाइ क्वीत गामय् । खूब माःवन मखुला, ल्वोका हये फत ला,–मधाइला ? वेइज्जती ।

गोपाल– धाला धाइका । धयां जक जी ला । खुं पाला हे ब्यूगु जूसा गय् ल्वीकेगु । का धा, रमा ।

रमा– व गोविन्द नं याकःचा याकःचा जक ज्वीमा । जंगल धइगु थासय् नं याकःचा जुइगु ला । आः धुं नल ला कि डाँकां ज्वन ला कि छु जुल, छु जुल द्योयात वलि बीत नं ला यंके फु । ऊमिं नं यंके फु ? अय् मस्त, छिपिं अन हे च्वं च्वँ ।

राधा– ग्वारादाइ, यायेगु छु लय्सा ! थथे सुंक थन हे जक खँ ह्लाना च्वनां ला जिइ-मखु ।

ग्वारा– जंगलय् माःवनेगु का । छु यायेगु आः मेगु ।

राधा– खः, नु, द्वाहां वनेनुँ । थय्क दुने दुने थ्यंक छकः स्वये । वइत छुं हे जूगु जूसा वं ह्मय् फिना तःगु लं, सुर्वासिर्वा छुं चिं ला लु हे लुइ । व हे ज्वनाः गामय् वने । खः, वया मां-बौपिं ख्वइका । छु याये ?

रमा– अथे जुल धाःसा ला कम ख्वइ ला जहानपिं !

श्यामा– अथे मज्वी मा वाः ।

ग्वारा– क्वीगु मनय् लूगु जक खँ । वइत छुं हे जूगु खइमखु । थ्व मस्तय्त थन हे त्वःताः क्वी वनेनुँ राधा !

गोपाल– छंगु विचार, जि वइमखु धकाः च्वनागु ला ?

ग्वारा– गोपाल, छं मयःसा वयेमते। मस्तय्‌त स्वइ च्वँ वा इमित फुसा लित यंकि। बेस हे जुइ, मखुला राधा ?

गोपाल– छं धाःथें हे याये माली का। स्यूला, जि नं ग्याफरह्म कायमचा मखु। जि नं जंगलय्‌ द्वाहां वने नं, द्वाहां वने फु। छुं जूसा ज्यान नं पाये फु। छं ग्याफर सम्ह्य्‌ ज्वीमते।

ग्वारा– का, का, जिं धया ला ग्याफर धकाः वइत।

रमा– छाय्‌ छिपिं ल्वानागु ? म्वाल नुँ। ल्वायेगु ई ला थ्व ?

गोपाल– वइगु खँय्‌ धइगु का।

राधा– गोविन्दयात छुं हे जूगु जूसां, वैगु चिं छ्गू व्हीसं ल्वीका हे यंकेमाः। मखुला, ग्वारादाइ !

ग्वारा– ख ला खः। तर चिं ··· ··· ···। ल्वीके फुसा ··· ··· ···।

राधा– व सु वइच्वंगु तापाक्क ? स्वसा ग्वारा-दाइ !

ग्वारा– मनू ला मनू हे थें च्वं।

गोपाल– स्वये, स्वये, गुखेपाखे ?

राधा– उः, हुंकन स्वसा ! व मनू मखुला ?

श्यामा– मनू हे खः थें च्वं।

(मस्त फुकं जुरुजारु दनाः उखे हे स्वइ)

रत्ना– जिमि दाइ हे खः, जिमि दाइ हे खः।

रमा– हूं मखुला ? न्यासि वंगु पहः ला गोविन्दया हे थें च्वं। तर वसः पुना तःगु धासा मखुथें च्वं।

राधा– खः, व हे खः।

(मस्त ब्वां वनेत स्वइ।)

सुं हे ब्वां वनेमते ह्लां। ग्वारा दाइ ! छि हे ब्वां व्हासँ। खःसा थुखे हे व्वना हया दिसँ।

(ग्वारा व गोपाल उखेपाखे वनी।)

रत्ना– } ख हे खः। गोविन्द दाइ हे खः थुखे हे
बिनोद– } वइ च्वन।

श्यामा– राधा, वइत ह्नाय्‌ ला छुं मजूँ खनिंसा। जि ला ग्याये हे धुंगु। खुँखाँतय्‌सं जकं ज्वनाः स्याये हे पाले हे धुंकल ज्वी धकाः। उखुन्हु छह्म मनूयात पालाः दां दक्व फुक्कं काल खनिंसा। अले ह्म कुचाकुचा यानाः खुसी वांछ्वइ तःगु। व्हीगु हे गांया लिक्क च्वंगु खुसी।

रमा– थज्याःगु ग्वःकः जूगु दु, ग्वःकः जूगु दु। उकिं ला म्वयेकं तिसांतासां तिया ज्वी मयो जितः। छं खँ हे खं। जिं तिसां मतियागु कारण हे थ्व।

राधा– इम्सं नाप लाकल। फहिल इपिं थुखे-पाखे। आः धाःसा पक्का खत गोविन्द।

रमा– खः, पक्का खः।

रत्ना– जिं ध हे धयानि जिमिदाइ पक्का खः धकाः। जिपिं ब्वां वनाः मांपित धाः वने।

बिनोद– नुँ, जि नं नापं वये।

रत्ना– ह्लापां दाइयात नापलाना वने।

श्यामा– गुलि हाले फुपिं मस्त। सुंक च्वने मसः ला छिपिं।

रमा– आः सिमां कित। आः बांलाक हे खने दत। खः, गोविन्द हे खः।

राधा– च्यान्हु च्यान्हु तक छु याना च्वंगु ज्वी थन। थज्याःगु जंगलय्‌।

श्यामा– व हे ला धइगु, छु नल ज्वी वं। वेँआँ ला मजू ला व ? खूब प्रकृतिया भक्त

ज्वी माः व ।

राधा– म्येम्यि च्वइपिनिगु पहः हे अथे । उकिं थ्व जंगलय् दुने च्वनाः व हे साधना याना च्वंगु ज्वीमाः ।

रमा– गां–वौ, गां फुक्कं ख्वयेकाः । थज्याःगु नं पहः ला ?

राधा– फुक्क मनूतय्‌गु पहः छंगु थें हे जूसा ला छंत हे जक स्वःसां गा हे गात नि । मेपिं मनूत छाय् माल ? छं मस्यू ला ? कलाः, मचाखाचा, राजपात फुक्कं त्वःता व्वी बुद्ध जंगलय् वंगु । अथे मवंगु जूसा बुद्ध न बुद्धत्व प्राप्त याइ, न थ्व संसारयात निस्सार धकाः शान्तिया लँपु व्वीत क्यना वने फइ । उकिं ··· उ थ्यंकःवल । (ग्वारा, गोपाल, गोविन्दनाप वइ च्वन)

रत्ना– दाइ !

बिनोद– दाइ हे खः, दाइ हे खः ।

श्यामा– हालेमते छिपिं मस्त !

रमा– अय् ग्वारा दाइ, छिं ला गोविन्दयात ज्वना हे हया दिल का ।

ग्वारा– ज्वना हे हया । तर वइगु खँ ला न्यँ ह्लापां ।

राधा– छु खँ, आः छेँय् सुरुसुरु वनेगु का ।

बिनोद– दाइ, छ थुज्याःगु ग्यानपुगु थासय् गय् च्वं च्वना हाइं !

रत्ना– नुँ दाइ छेँ नुँ । मां गुलि ख्वया च्वंगु दु छेँय् । बाःनं छंत मालेत गन गन मनू छ्वये धुंकल । गुलि गामय् मनूत वना च्वंगु दु ।

राधा– गोविन्द, आः छु विचाः याना च्वनागु । नुँ, खः ताउ जाल जिपिं वइ च्वनागु नं । हाकनं जिपिं नं तन धकाः माः वइ-च्वनी मेपिं ।

श्यामा– मिजंत तनां ला छुं धाइमखु । मिस्त तन धाःसा मेगु हे खँ ज्वी । गय् रमा ?

रमा– छ तन धाःसा धाइका, छंगु ख्वाः, छंगु पहः, छंगु चालं ।

श्यामा– अय् जूसा जितः जक धाइका मखुला । छंत ला मिजंतय्‌सं ब्वयेका यंकूसां छुं धाइ मखुका मखुला ?

राधा– म्वाः मदुगु खँ ह्लाना च्वनी छिपिं । छु घुरय्‌जुया च्वनागु गोविन्द ! नुँ, वनेगु मखुला !

गोपाल– खँ ला न्यँ ह्लापां गोविन्दयागु, राधा । आश्चर्य, जि ला पत्याः मजू का ।

ग्वारा– छ ला छुं हे पत्याः जुइमखु । छंगु पहः हे अज्याःगु ।

गोपाल– आः गय् पत्याः ज्वीगु लय्‌सा ?

राधा– खँ छु ? बांलाक ध्वाथुइक ला खँ कँ ।

गोविन्द– गोपाल ; छ पत्याः जूसां मजूसां जितः नुगलय् लाना च्वंगु घाः छं छु सिइ ।

राधा– आखिर खँ छु ? जिं ला छुं हे थ्वीके फुगु मखुत । बांलाक तप्यंक धाःसां जिउ नि ।

श्यामा–, रमा– जिम्सं ला छुं हे थ्वीके फुगु मखु ।

रत्ना– गोविन्ददाइ, छेँ वनेगु मखुला ।

ग्वारा– वइगु खँ छु धाःसा राधा······

गोविन्द– खँ छु धकाः धायेगु आः ··· ···वरु छिपिं थन ताउ च्वंच्वने मते । व वइगु ई ज्वी धुंकल ।

श्यामा– सु वइगु ई जुल ?

राधा– गोविन्द, छंत छु जुया च्वंगु दु धारे, अले छु याये माली, जिमिसं नं फुसा ग्वाहालि

वी । जिपिं वनेमाःसां वने, च्वनेमाःसां च्वने । खँ हे मथ्वीकं··· ···छु समस्या खः व ला थ्वीके माल ह्लापां । सु थन वइ, व ला कँ । व नाप जिमिसं नं खँ ह्लाये ।

रमा– छु अधिकार छंत मेपिसं ज्वना तयेत, कुना तयेत ? व मनू सु ? कँ ला कँ । वइत जिमिसं नं स्यू का छु याये माली ?

गोपाल– वैगु धापू ला व मनू मखु । राक्षस !

रमा– राक्षस !

श्यामा– राक्षस, खःला ? राक्षस !

गोविन्द– खः, राक्षस । व आः थन थ्वंकः वल धाःसा छिपिं फुकसितं स्याइ, पालो, म्वाःम्वाःकं नइ बी । जितः नं बाकि तइमखु । छिमित उकिं थन च्वंच्वने मते, हुँ धइगु । जि ला वइगु पञ्जाय् ला हे लात । छिपिं ला बचय् जु ।

राधा– माःसा जिपिं नं बचय् ज्वीत स्वयेका मखुला ग्वारादाइ ! तर बांलाक पूवंक ला खँ कँ । गज्याःह्म राक्षस, सु राक्षस । वं छंत छाय् ज्वना तल । छाय् ज्वने-माःगु ? छु यायेत ज्वने माःगु ?

गोविन्द– छु कनेगु, गय् कनेगु ? व थज्याःह्म राक्षस कि थन छिपिंनापं च्वनाः खँ ह्लाःगु दु धकाः सिल धाःसा छिमित नं बाकि तइमखु, जितः नं बाकि तइमखु । आः ला वं जितः मस्याःनि, मनःनि । जितः धर्मपुत्र दयेकेगु धकाः म्वाका तःगु दु । अय्जूसा वइह्म धर्मपुत्र गय् ज्वीगु जि ?

राधा– धर्मपुत्र !

श्यामा– गज्याःह्म धर्मपुत्र !

ग्वारा– धर्मपुत्र दयेकेगु हुँ छंत ?

गोपाल– थ्व हे ला पत्याः मजूगु जि । राक्षसयात नं धर्मपुत्र माली ला ?

रत्ना– छंह्म धर्मपुत्र ज्वी मयो, जिमि नं मां ब्वापिं दु धकाः मधया लाः लय् गोवि-न्ददाइ ?

राधा– सुंक च्वँ रे छिपिं । अले गोविन्द ?

गोविन्द– जि वया धर्मपुत्र जुइत मानय् मजुल धाःसा, जितः जक मखु, गांया फुक्क मनूतय्त वं स्यानाः गामय् हे मि तइवो धाःगु दु । जि मानय् जुल धाःसा गांयात छुं हे यायेमखु, रक्षा याना बी धाःगु दु । उकिं जि छु यायेगु आः ? यःसां मयःसां जि मानय् हे ज्वी माल । जिं मानय् मजूसे छु यायेगु लय्सा ?

श्यामा– अय्सा छ थ्याकामचा जुइ हे धुन ला राक्षसया ?

राधा– खँ ला न्यँ, श्यामा, ह्लापां ?

रमा– राक्षसं कपट याःगु का, गोविन्दयात । राक्षसयात नं थ्याकामचा मालो ला ? गजब्गु खँ !

ग्वारा– राक्षस, गज्याःह्म राक्षस !

गोपाल– जि ला पत्या मजू का ।

गोविन्द– छ पत्याः जूसां मजूसां, गोपाल, छं व राक्षसयात खन धाःसा पत्याः ज्वी का । जिं नं ह्लापां थ्व जंगले राक्षस दु धकाः पत्याः मयाना । मनूतय्सं मस्तय्त ख्यायेत जक दयेका तःगु न्यनावाखं धकाः च्वं च्वनागु । आः मिखां हे खन, वइगु पञ्जाय् लात । वं धाःधाःगु याये मालावल अले पत्याः जुया आः जिं छु यायेगु ? धर्मपुत्र ज्वी फइमखु धकाः धाःसा जितः ला स्या हे स्याइ गां नं

खतम याना वी । बरू थः हे सीमाःसां धर्मपुत्र जुइत मञ्जूर याना विया ।

श्यामा–
रमा– } वया धर्मपुत्र ज्वी हे धुन का सा ?

राधा– छु हालागु । छं ठीक हे यात, गोविन्द । गांयागु रक्षाया लागिं छं थज्याःगु याये माःगु ज्या यात । बेस हे यात । बरू धर्मपुत्र जुयाः छ नं राक्षस हे जुइ माःगु लाकि ? मजूसां ज्यू ?

गोविन्द– धर्मपुत्र धासेंलि राक्षसया, वं धाःधाःथें याना हे वनेमाःगु, वं छु छु याना तःगु खः अथे अथे हे याये मागुः । उकी इकि-धिकि हे पाके मज्यू । राक्षसी नियम पालन हे याये माःगु । गामय् मि तया हे बी माःगु । जनावरतय्‌त स्याये माःसा गुलि फत उलि सास्ति पीडा बियाः स्याये माःगु । मनूतय्‌त जुल धाःसा दादां दादां …दादां दादां ख्वयेका ख्वयेका छाती तुतिं प्यंकु प्यंकु कपाः तछ्यानाः न्ह्यपु पिकयाः हे स्याये माःगु । भचा हे दया करूणा तये मज्यू हँ । मस्तय्‌त ला लुत्तु-लुयाः लुत्तुलुयाः मिखा लिकयाः फक्व कष्ट बियाः च्याँय्‌च्याँय् ख्वयेकाः स्याये-माःगु । गुलि कष्ट बियाः हि प्याहां मवयेक स्याये फत उलि हे ला साइगु हँ । मिस्तय्‌त जूसा ह्लापां फक्व बलात्कार यानाःलि अंगभंग यानाः खत्तम याना छ्वइबी माःगु । जिं गय् यायेगु ? धा राधा जिं थथे याये मफु, फ हे मफु, मफु–मफु धकाः गुलि धाये धुन । ह्लिलाः ह्लिलाः राक्षसं लिसः बीगु–बुलुहुँ बुलुहुँ सयावइ, अले छं नं फइ वनी हँ । गय् फइगु जिं, गय् फइगु जिं । छु यायेगु जिं, गय् यायेगु जिं । गुलि ख्वये धुन जि । व राक्षस मानय् हे ज्वीगु मखु…मानय् हे ज्वीगु मखु । जितः त्वःता ब्यु, जितः त्वःता ब्यु…धकाः तुतिइ पाली भपुइ धुन, ख्रिपतिं प्यपुंकाः बिन्ति याये धुन, करजोडी बिन्ति धाये धुन । ह्लिलाः ह्लिलाः जक लिसः बीगु वं । व बुह्ला जुइ धुन हँ । उकिं थ्व परम्परा कायम याना तयेत छह्म थ्याकामचा वइत माला च्वंगु दु हँ । आः छु यायेगु जिं ।

राधा– छाय् ख्वइगु छ ? आमथे तुगः क्यातुके ज्यूला, मिजं मस्त जुयाः ?

गोपाल– अथे का अय्‌सा हं ।

ग्वारा– व राक्षसयात… … …

गोविन्द– जिं गय् फैगु थ्व फुक्कं यायेत । जिं मनू गय् स्यायेगु ? गय् पालेगु ? थज्याःगु अन्याय गय् याये फइगु जिं ? मनूतय्‌त सुख बी मफुसां दुःख नं बी म्वालेमाः धकाः च्वंच्वनागु जि ।

रमा– थज्याःह्म राक्षसैत… … …

गोविन्द– आः वं धइ च्वंगुदु–राक्षस धर्म पालन यायेत जिं छगू ज्या याये हे माः हँ । याये मखु धाःसा स्याना हे छ्वये हँ । आः तक जिं जनावरतय्‌गु ला जक नइ च्वनागु दु । खँ जक न्यना च्वनागु दु । उखुनु वयाः व राक्षसं धाल–का न मनूया ला धकाः । छ्यं हे छगः न्ह्योने तये हल । जि ला थाह्ला न्हुल । ह्लापां ला ग्यासें वल । नये मखु धया । व छ्यं छंगु हे थें च्वं राधा । छंगु हे ख्वाःपाःथें च्वनाः जिगु ला मिखां ख्ववि स्वः स्वः

वल । उवलय् जि ख्वया, राधा । जि ख्वया । गय् नयेगु जिं मनूया ला ? राक्षसं तं पिकयाः जितः थारा थारा न्हुइक ह्क्कल । दायेथें दायेथें नं यात । अथे जूसा छ जिह्म थ्याकामचा ज्वी फइमखु धकाः ब्वः नं बिल । जि गय् नयेगु मनूया ला । मफु, राधा, मफु । सत्य मफु । धरोधर्म मफु । फइ नं मखु । वरू सिना वने माःसां नयेमखु । आः वं जितः ह्लय्न्हुया म्याद बिया तःगु दु । ह्लय्न्हुया दुने जिं मनूया ला मनल धाःसा वं जितः स्यानाः नयेगु हुँ । वरू सिना वने जि । मनूया ला ला नये मखु । सत्य नयेमखु । सत्य नं नयेमखु ।

राधा– जिगुहे ख्वाः थें च्वं । व छ्य्‌ं अय् जूसा… …।

श्यामा– सु मिसा स्याना हल ज्वी वं । गुलि ग्यानापुह्म राक्षस व । गुलि ग्यानापुह्म राक्षस व ।

गोपाल– छं मनूया ला मनल धाःसा, छगु गां हे ध्वंस याना बीगु ला वं ।

राधा– याना हे बी नि, बाकी तइला व राक्षसं ।

गोपाल– अय् जूसा छं मनूया ला नये हे माः, मनूया ला नये हे माः । छी फुक्कसित स्यात धाःसा छु यायेगु ? गथे ग्वारा ? छं नये हे माः मनूया ला, गोविन्द ।

राधा– वं छाय् नइ, नइमखु मनूया ला वं ।

गोपाल– वं मनःसा छी फुक्कसित स्याइ । छु यायेगु लय्‌सा । जि ला ग्याः वाः । जि ला थन नं च्वं च्वने मखु । नुँ ग्वारा, नुँ । थज्याःगु थासय् नं च्वनीला । राक्षसं आः हे नः वये फु गोविन्दं धाःथें ।

राधा– गोपालया खँ स्व, गोपालया खँ । थः म्वायेत गोविन्दयात राक्षस हे दयेका छ्वयेगु बिचार का ।

गोपाल– छु यायेगु लय्, धासा राधा ! वं मनूया ला नइ बिल धाःसा छगु गां या रक्षा ज्वो ।

गोविन्द– (रत्नां छमा सिमा थी त्यंवलय् हालाः) ए रत्ना ! ए रत्ना !! ए रत्ना !!! व सिमा थीमते धया । विष यागु सिमा व । ह्लाति थी मते ।

रत्ना– थ्व ला दाइ !

गोविन्द– खः, थीमते ह्लाति । रमा, थीमते, थिइ-केमते सुयातं । थन विषयागु सिमा आपाः दु । व राक्षसं पिना तःगु थाय्-थासय् । वं धयाः जक स्यूगु जिं नं, राधा । मनू–जनावरतय्‌त स्यायेत वं छुं हे याइगु मखु । वं सिमा जक ज्वंका बी । अथें हे सिनावनी । अथें हे मिखा भ्वय्भ्वय् कना वनी ।

ग्वारा– आः छु यायेगु राधा ! गज्याःगु आपद थ्व… …।

रमा– छु आपद, गोविन्द छेँ लिहां वने माःका । स्वयेका, याये माःसा लँ ल्वीनि छगू, गय् मखुला राधा । मखुत धाःसा व राक्षस नाप ।

गोपाल– जिगु बिचारं ला थज्याःगु अवस्थाय् यक्वः मनूतय्‌गु बाय्, नसा व ज्यानयागु रक्षा यायेत गोविन्दं काःगु लँपु हे बेस । आः वं नये माली का मनूया ला नं । छु यायेगु परिस्थितिं बाध्य यासेंलि ।

गोविन्द– उकिं धइगु जिं छिपिं फुक्क लिहां हुँ ।

आः राक्षस वइगु ई नं जुल । मस्तय् निंतिं नं छिपिं याकनं हे वना छ्व । जिगु भाग्य हे थय् जुयाच्वन ।

राधा-- गोपाल, छंगु खँ सुनानं न्यन धाःसा छंत तसकं हे तःह्मंह्म विद्वान आदर्शवादी मनू धाइका । थःगु गांया रक्षाया निंतिं मनूतय्सं न्ह्यागु नं याये माः । थ्व खँ खः । तर गोपाल व गोविन्दयागु थासय् छ च्वना ब्यु रे सा छकः । राक्षसया थ्याकामचा छ हे जुया ब्यु रे ।

गोपाल– जि, जि छाय् ? जितः राक्षसं पत्याः याइला ? पत्याः याइ हे मखु । हाकनं जितः ज्वंगु दु ला व राक्षसं जितः ह्मसीला वं । थज्याःगु खँ नं ज्वी फइगु ला का ।

रमा– छ मग्याः मखुला ?

राधा– त्वःति थज्याःपिं म्हुतु न्याःपिसं गुबलें हे थज्याःगु ज्या याये फइमखु, स्यूला ?

गोविन्द– म्वाः, म्वाः, व जिगु थासय् च्वने म्वाः । जिगु थासय् वैत तयाः, जितः म्वाना च्वने नं मास्ति मवः । वं धाःथें, वइत पत्याः नं याइमखु राक्षसं ।

गोपाल– मखुला, जितः पत्याः याइला ? बरू जि ला ताउत थन च्वंच्वने मफु । छेँय् जि हथाय्गु ज्या दु । जि ला वने । बरू मस्तय्त नं यंके । मज्यूला राधा । का, मस्त नुँ ।

(वनेत उखेथुखे स्वइ) वये मखुला ग्वारा छ ? रत्ना नुँ !

रत्ना– जिजि दाजु नापं हे वने, छि क्वासँ ।

गोपाल– जि वना छ्वये ला सा ?

श्यामा– क्वासँ, क्वासँ ! छितः सुनानं पना तःगु मदु ।

राधा– गोविन्द, छं राक्षसया थ्याकामचा ज्वीत मञ्जूर यायेगु गां या रक्षा यायेगु ख' । तर राक्षस जुयाः मनूया ला नयाः मनुष्य–धर्म त्वःता छ्वयेगु खँ, गय्गय् जितः, ललः मधाः । छह्म मनू जक राक्षस जुल धाःसा न्ह्याक्व हे गां बचय् जूसां लिपा पर्यन्तं तिकय् ज्वी मखु । छ छह्म मनू स्यन धाःसा मनू मात्र स्यनी । मनुष्य–धर्म छह्म व्यक्ति नं त्वःते मज्यू । वया अधिकार मदु ।

गोविन्द– उकिं मनूया ला नयेमखु धइगु जिं । बरू छु याये जि ? थय्हे याये धकाः छुं क्वःछी मफुनि छु याये जि··· मनूया ला गय् नये जि ?

ग्वारा– गज्याःगु अवस्था थ्व ?

रमा– व राक्षसयागु प्राण नं गुगुं थासय् दइ नि । न्यनाबाखनय् ला राक्षसयागु प्राण ळंगः, सिमा आदि थासय् दइ च्वनीगु खः, मखुला राधा !

गोविन्द– थज्याःगु खँ राक्षसं आः तक मकंनि जितः । जि गुबलें न्यँ नं मन्यनानि । (फुक्कसितं स्वयाः) आः लिं हे बात । वना छ्व छिपिं फुक्क । मस्त ग्याये धुंकल ।

गोपाल– खः, खः, वना छ्वये नुँ । छु लिबाकेगु आः ?

राधा– छ हुँ गोपाल ! जिपिं च्वंच्वने थन ।

गोपाल– गज्याःपिं जिद्दीवालपिं ल्याः छिपिं ला !

रमा– छि क्वासँ रे । गोविन्दयात थन याकःचा त्वःताः जिपिं ल्याहां वइमखु का । स्यूला छि ?

राधा– जि छपु वाखनय् न्यना तइगु दु । बिष-कन्यां शत्रुयात स्याइगु धकाः । व राक्षसयात स्याये फत धाःसा ······। बिषया मा नं थन हे दु । मिस्त खनेव राक्षसं बलात्कार याः वइ मखुला गोविन्द ! अथे हे धइगु मखुला ?

गोविन्द– खः ।

राधा– अय् जूसा जि आँट यात का ।

रमा– छू ?

राधा– व बिष थन म्हुतुसि क्वय् तयेगु का । अले व राक्षसं लछार पछार याइवलय्, म्हुतुसि ल्वाकः वइबलय् वइत विषं स्यानाः बीगु ।

गोविन्द– जुइ हे मखु थज्याःगु खँ । छ सि हे सी नि विष लाःसा ।

राधा– खः, जि स्यू । तर छंत जक रक्षा यायेत मखु, व राक्षसं सुयातं हे राक्षस दयेके मफयेक लिपा तकं यात खतम याना छ्वयेत । थुकि झीगु गां, देश, जाति जक रक्षा ज्वीगु मखु, मनू मात्र जोगय् ज्वी । छं नं मनूया ला नये माली मखु अले ।

रमा– राधा अय् जूसा जिं हे स्याये वइत । जिं म्हुतुसि क्वय् व बिष तये । मज्यूला ।

ग्वारा– छिंपि ला गजब त्राः ! छु खँ ल्हानागु थ्व ?

गोविन्द– जि हे मज्यूगु खँ । छंत स्यानाः जि म्वायेगु ला ? थ्व खँ ज्वी हे मखु का ।

राधा– छंत राक्षसं थ्याकामचा याःगु जितः मयो का, मयो । छं नं लिपा व हे ज्या याइ । थ्व राक्षसं आः याना च्वं थें । छं मनूया ला जक नइमखु लिपा थ्व संसारयात लाक्क फाक्क याइ, अन्याय याइ, अत्याचार याइ, माक्व याइ छं । मनू पतित जुयाः राक्षस जूगु स्वये मयः का ।

गोपाल– थ्व नं खँ ला राधा ! थः सीगु ला ।

रमा– छ म्वाना च्वँ गोपाल ! मखु, राधा, थ्व ज्या जितः याके ब्यु छं ।

राधा– मखु, रमा ! छं बुह्लापिं मां ब्वा दु । जि तता केहें आपाः दु । छ याकःचा । जि दाजुकिजा आपाः दु, छं सुं मरु । उकिं थ्व हक जिगु हे का । जितः पने मते, रमा छं । बरू जि सीसा धइब्यु– जिगु थःगु खुशीं थ्व ज्या याःगु धकाः । गोविन्द छंगु त्यागयात धन्यवाद । तर मानव–धर्म त्वःतेगु सुं व्यक्तिया हक मदु । राक्षसया थ्याकामचा ज्वीगु बिचार छं त्वःति । छं गुवलें मनूया ला नये म्वाःलेमा, गोविन्द ! सुनां नये म्वाःलेमा ।

गोविन्द–, ग्वारा– छं अथे यायेम्वाः राधा ! जिमिसं स्वये थज्याःगु संकल्प यायेमते राधा ! थःगु प्राण त्वःतेगु ज्या यायेमते ।

राधा– (कापतं भुनाः बिषया मायागु हः छहः हइ) बरू छिंपि फुक्क तापाक्क हुँ । जि व राक्षसयात पिया च्वने ।

(बिस्तारं व हः म्हुतुसिया क्वय् तये थें याइ)

ग्वारा–, गोविन्द– राधा ! राधा !!

राधा– अभ्यास यानागु । राक्षस वयेसाथ जिं थ्व हः थन तयेत ।

रमा– राधा ! छं क्वःछी हे धुन ला ?

राधा– खः, रमा। ह्लाच जिगु छ्यं गोविन्दं खँथें आः जि हे खना च्वनागु दु थःगु छ्यं। छिंपि सुं ख्वये मते, सुं ह्लाले मते। थ्व जिगु आत्मवलिदान शान्ति-पूर्वक थजु।

रमा– राधा! राधा!! छु धायेगु छंत आः। छं··· ···

श्यामा– छं··· ···।

राधा– ख्वयेमते।

गोविन्द– ग्वारा– } राक्षसनाप जिपिं ल्वाये। छं प्राण त्याग यायेमते।

गोविन्द– राक्षस वल। राक्षस वल।

राधा– छिंपि फुक्क तापाक्क सू हुँ।
(फुक्क तापाक्क वनी)

गोविन्द– छंत खनेसाथं वं लाक्क नयेथें वइ, छ नं पिहां हुँ। जिं स्वये राक्षसयात।

राधा– जि छंत धाये धुन, गोविन्द, राक्षस ज्वीगु हक सुयां मरू। जि सिना वनां छुं मखु। राक्षस नं सी। राक्षसतय्त स्यायेगु हे मानव–धर्म। जिगु लँपु हे वहे।
(सः वयेकाः राक्षस दुहां वइ)

गोविन्द– राक्षस!

राधा– जि तयार ज्वी धुन।
(म्हुतुसि क्वय् वं हः तइ)

राक्षस– सु मिसा थ्व···सु मिसा··· (ह्लिलाः)। थौं बांलाह्म मिसा चूलात का।

गोविन्द– जिमि केहें थ्व।

राक्षस– छिमि केहें जुयां छु? राक्षस धर्मय् तताकेहें छुं हे धाइमखु। मनूत ला व्हीं?
(ह्लिलाः ज्वं वनी, लछार पछार याइ)

राधा– राक्षस! छंत स्यायेत हे वइगु थन जि स्यूला छं।
(ज्वनाः म्हुतुसि ल्वाके त्यंबलय्)
राक्षस! का स्यू छ नं।
(राक्षस घे घे चुयाः बँय् चत्तावाः वनी)

राक्षस– गोविन्द! छं जितः धोका बिल जिह्म थ्याकामचा जुयाः नं।
(घे घे चुइ)

गोविन्द– (राधायात ज्वं वनी) राधा! राधा!! छु जुल?

राधा– याउँक च्वने मास्ति वल गोविन्द! छं आः गुबलें मनूया ला नये माली मखुत। छ राक्षसया धर्मपुत्र थ्याकामचा जुयाः राक्षस ज्वी माली मखुत। थथे हे धइब्यु फुक्कसित। जितः न्ह्यो वल···न्ह्यो वल।

गोविन्द– राधा! राधा!! राधा!!! (ख्वाः त्वपुयाः ख्वइ) राधा!··· ···
(सुलाच्वंपिं फुकं 'राधा! राधा' धाधां भूं वइ)

(धकिं)

(११ पेजया ल्यं)

पल्सा थ्व हे ह्लाःतिं काय्!

कनक– पन्नादाइ! (चिल्लाय् दनाः) खवरदार! (पनेत न्ह्याचिली)

पन्ना– स्वैगुं खवरदारीं आः थ्व ह्लाःती ब्रेक-च्वनी मखुत। (छत्थु फाय्र तोती उखें थुखें चिल्लाय् मिल्लाय् दनी)

(धकिं)

लब्सी गनं ?

—रमापति राज शर्मा

नेपाल भाषाया शब्द नेपालिइ दुहां वना च्वनिइगु तसकं हे प्रकृति अनुकूलगु खँ खः। जवकि थ्व भाषां थःगु नांहे नेपाल भाषा सरह नेपालि नां कायेकेगुली गौरव ताल। थौंया नेपाली भाषाया चहःपहः थ्व नेपालया वातावरण नापं ब्याये धुंकल। नेपाल भाषा नापं थ्वया सम्वन्ध नकतिनिया मजुसे पुलां ई ब्यःनिसें स्वाना ह्वना वया च्वंगु थ्व महसूस याये अःपुगु खँ खः।

लब्सी खँग्वः नेपालीइ ज्यला च्वसां थ्वंया श्रोत नेपालिइ माले थाकु। तर नेपाल भाषाया मौलिक खँग्वः खः थ्व लब्सी। थय् धायेगुली थन शंकात यक्व पराजित जुउ। थुकिं हे पिहां वयाः नेपालिइ दुहां वना च्वन थ्व लब्सी। तर थ्वया पूर्व रुप 'लबःसि' यात ध्वदुयेगु थन लँ चाला विउ। नेपाल भाषाया थ्व लबःसि तद् भव जुयाः लउसि—लौसी, लब्सी—लप्सी आदि नेपाली थ्व आगन्तुक खः। अले थ्व सत्यतः नेपाली शब्द मखु।

थौं नेपाल भासं लब्सी यात आम्लि धयावया च्वंगु दु। थ्व लब्सी या पर्याय वाची शब्द खः। थ्व आम्लि संस्कृतया 'अम्ल' शब्द नाप स्वाः नेपाल भाषा संस्कृत लिसे नं छकः मुग्ध जुये धुंकूगु थौं थ्वया यक्व संस्कृतं वःगु शव्दत स्वयाः सिये दु। थुकथं थ्वया यक्व मौलिक शब्दत ह्वने धुंकूगु नं स्पष्ट जुउ। संस्कृत शब्द दुहां वःगुलिइ अपाय धंगु दुःख मखु। थःगु शब्द तोफिइका अले ह्ममसिया वंगुलिइ थन तसकं स्याः चासे वः। शब्द दुहां वयेगुलिइ संस्कृत जक ला छाये गुलि थ्व संसार लिस्य हनाः संसारया भाषालिसे परिचय दया वइ उलितु थाय् थासया शब्दत दुहां वइ दुतकाये स्वागत दु। तर थःगु मौलिकता सजीवता सुखूकनाः मखु थ्वया चुलि कुलि गाक्व गाक्व जायेफयेकाः ल्यास्यसू व ल्याय्ह्मसुं माक्व माक्व तःमि जुये फयेकाः।

आः आम्लि नं संस्कृतया 'अम्ल' खँग्वलं वल ला ? छकः वायेके। अय्सा 'अम्ल' या अर्थ आम्लि धकाः थौं क्वीसं गुगु सिग्वःयात धया च्वना व मखु। थ्वला छगू विशेषण खँग्वः जक खः। अले थ्वया अर्थ पाउँ—अमिलो जक खः। थन आम्लि लिसे आम्लि, दुम्लि, हाम्लितुकं क्वः लिकं दु। उकिं आम्लि नेपाल भाषाया मखु धकाः काचाक्व मतिइ तयेगु नं युक्तिया खँ ज्वी। अथवा छतिं हे त्वःते म्वाःनि। संस्कृत लिसे भचा छुं ऊलायेवं याउँक त्वःता छ्वयेगु थ्व बांमलागु अमल खः। धात्थें थ्व (अमल) हथासं हे त्वःते माःगुदु।

अय्सा संस्कृतं थ्व आम्लि यात छुधाइ ? थ्व न्ह्यसः नं थन याकनं दंवइ। छु ? थ्वया लिसः श्लेष्मान्तक ? थुकिइ नं यक्व कृत्रिमता सिये दु। थ्व श्लेष्मान्तक नां उलि क्वातु मजुउ माःछि पुलां

धायेत । गाक्क लिपा वयाः ज्याना खँग्वः कथं थ्व सिद्ध जू वइ कःनि यात थ्वं मर्कटान्न धाइथें । संस्कृतय फलफुलया नां क्वलग् गथे आम्र, पनस, नारिकेल, जम्बु आदि गुलि शब्द या कथं हे लुमने वहः जुउ । शब्दया स्वाभाविकतां सत्तिक दु । थ्व श्लेष्मान्तक धायेगुलिइ उलि मरू । चाहे थ्वया श्लेष्मान्तक वन थ्यंकया महात्म्य हे छाय् मदयेमा । 'श्लेष्म+अन्तक=श्लेष्मान्तक' थ्वया अर्थ लब्सी खःसा थ्वला छह्म वैद्यं छुं अनुभव यानाः वयात लगय् जूथें गुण जाहेर याःगु जक खः । उकिं थ्व यक्व लिपा वयाः दःगु थ्व ज्याना खँग्वः धकाः यत्थे सिये दु । मर्कटान्न नं थन पूर्ण सार्थक मजुउ । मर्कट+अन्न=मर्कटान्न, माकलं नइगु अन्न । थ्व माकलं जक नइगु अन्न मखु । उकिं थ्वनं गाक्क लिपा वयाः आंशिक अर्थ ज्वनाः दयेका खँग्वः कथं दःवःगु शब्द खः । मर्कटान्न थ्वकथं नेवाः भासय् नं दु । थथे 'नागया नसा' छताजिया सि । थन मकै (नेपालिया) नं मर्कटान्न या सन्तान खः ।

संस्कृत भाषाया नं नेपाल लिसेया सम्वन्ध लिपाया हे सम्वन्ध खः । उकिं थ्व लब्सीया नां नं संस्कृतय् थय् ग्यसुलाक्व मदइगु अस्वाभाविक मखु । जवकि थ्व 'सि' नेपालया हे खः । अथवा लब्सिमाया गुँ हे नेपालय् दयाबिल । बाग्मती, विष्णुमती, मनमती थपिं नं नेपाल भाषाया नां मखु आः थ्व खुसिया नां नं नेपाल भासं मालेमानि । क्वीगु भाय्या शब्दत संस्कृतं यक्व त्यलाः स्याना च्वंगु दु । तर वाग्मती, बिष्णुमती, मनमती शब्द थें बमलाःह्म जुयाः इक्षुमती शब्दं क्वीगु भाय्या खँग्वःयात क्वत्यलाः ह्लाना छ्वये मफुनि । गुकिया क्वीगु भाषानुसार तुखुचा तुकुचा बांलाक हे सजीव व स्वस्थतिनि । थ्व क्वीथाय् न्ह्यःने सत्तिक हे दनि । थथे तुखुचा या अनुवाद याना इक्षुमती जूथें थ्व बाग्मती, बिष्णुमती, मनमती आदिनं क्वीगु मौलिक नेपाल भाषा शब्दया हे अनुवाद अथवा छुं कथं दःवंगु शब्दत खः धकाः थन तर्क यायेगुली थ्व उसाँय्दुगु तर्क अवश्य सिद्ध जुउ ।

धात्थें खुसितय् नां मखु, सँखु, च्यासः खुसि, तब्याखुसि, भोंखुसि, तेखु, तुखुचा नेपाल भाषा कथं थ्व कथं जुइ । जव आः श्लेष्मान्तक आम्लि यात धाःबलय् थन च्यासः खुसियात छकः नं थिया स्वये छाय् धाःसा थ्व आम्लिया 'पु'यात आम्लिपु धायेगु स्वयाः च्यांपति खँग्वलं बांलाक ध्वाथुइका बिया च्वंगु दु । खनं थ्व धायेत च्यांपति हे ज्यला वना च्वन । थय् 'पु'यात क्वीसं वयागु कथं स्वया हिलाहिलाः धया च्वनागु दु । छगू 'पु' पुसा मेगु पति दुसा हानं मेगु पति–पौ धकाःनं धया च्वना । थमिगु ताजि यात थथे ब्वया स्वयाः लुमंके ।

पु	पुसा
तुसिपु	प्वलःचा पुसा
फसिपु	वापुसा
अंपु	पाछाइपुसा
फंसिपु	चंसूपुसा
ल्हुसिचापु	पलःपुसा
पति	**पौ**
च्यांपति	माःतिपौ
बःसिपति–बस्पति	ज्वगिपौ
धालपति (थ्वनं छकः लुमने)	हथां पौ

थन क्वीसं च्यांपतियात ह्मसियेकेत थपिं शब्दत ब्वया च्वना । आः सियेदत च्यांपतिया 'पति' 'पु' या अर्थे खत । आः ल्यंगु थ्व च्यां नं आम्लि या अथेय् खयेफत । गथे बस्पतिया पतिलिकाये बलय् बस्यात 'बःसि' याउँक ह्मसियेके फु ।

अथेहे आ: थन च्यापति दसेंलि पति लिकया थ्व ल्यंगु च्यां नं आम्लिया अर्थय च्यांसि अथवा च्यासि धका: लुमना कायेगु बांलाक अ:पुल । उकि हे थन श्लेष्मान्तक वन नं थ्वहे च्यासिगुँया अनुवाद जकं ख:ला छक: लुमना स्वये छाय् धा:सा थ्वहे श्लेष्मान्तक वनं (श्लेष्मान्तक छह्म नागया नामं जुइ) बा: वंगु मनमती–वाग्मती खुसियात च्यास: खुसि नं धा:गु छथाय् दु । तुखुचाया इक्षुमती थें थथे लुमना स्वयेगु यक्व युक्ति जुइ । थ्व 'च्या' यात लुमना थन च्याह्मिते छगू कासा नं दु। अथेहे छता जिपापाच: च्यासिपाच: नं ।

नेपाली शब्द कोषय् नं थ्वया शब्द संग्रह याना दिउह्म बाल चन्द्र शर्माजुं नं थ्व लब्सीयात मौलिक नेपाली शब्द धया मदिइ । अले थ्व गनं वल सिइकेत थाकुल । छाय् धा:सा थ्वया श्रोत ध्व मदुल । नेपाल भाषाय् नं थ्वया छ्यला ह्ममसिइक हे तने धुंकल । उकिं बय्कलं थ्व लप्सी खँग्व: च्वसे थ्वया श्रोतया संकेत ? प्रश्न वाचक चिह्न तयादिल । ख: थ्व लब्ली गनं वल ?

ख: थ्व लब्सी गनं वल ? व्हीसं थ्वया लिस: थथे तायेका स्वये । 'फर्सी' नेपाली भाषाया मखु थें लब्सी नं मखुत । उकिं दसुया निंतिं फर्सी नाप हया: 'लब्सी' नेपाल भाषाया अले नेपाल भासं नेपालिइ वन धका: थुइका च्वना ।

नेपाल भासं फलयात लुमंकेत 'सि' खँग्व: दु । तर थ्व 'सि' खँग्व: छगलं छग: जुया: म्वायेत छुं शब्दया तँसाय् थ्वया छ्यला मा:छिचा स्वयेदु । थ्व तँसा न्ह्यतँसा अले लितँसा कथं निकथं नं स्वये दु । थ्वकथं हे लब्सीया 'सि' यात व्हीसं ह्मसीके । 'सि' या अर्थ फल ख: । खँग्व:या न्ह्यतँसाय् ह्नापां थ्वयात थथे खने ।

सिमा	सिसा बुसा
सेस्वान–सिस्वान	सिक्व:
सिस:सिमा यगुइ	

थ्वहे 'सि' यात लितँसाय् थथे स्वये–

ब:सि	पासि
ब्यांचाक:वसि	लांफसि
फसि	सिंब:सि
संत्रासि	खाइसि
तितिसिपाउँ (तितुलसि)	क:वसि
क्वंसि	दुव:सि
चाकुसि	पामुसि
ससि	कत:बसि
मितसि (अंगूर)	गुँक्वमसि
	तिसि
दुसि	माक:फंसि
तुसि	मन्ताप्यासि
फंसि	खाइब:सि
ल:सि }	बँफसि
नांसि }	चाकुमाकुसि
बयसि	भुइफसि
भ्वासि	इसि
आवा:सि	त:सि
सुति वयसि	लैंसि
सँब:सि	ल्हुसि
ध:प पासि	न्यापासि इत्यादि

थ्व फुक कथंया दसितय्सं लब्सीयात आ: नेपाल भाषा वाङ्मये स्वथने हइ । नेपाल भासं आ: थ: तना च्वंह्म मचा लूथें मतिनां थ्वयात चुप्पानइ जब थ:ह्म धका बोध जुइ ।

थ्व फल अर्थक 'सि' सये क्रियां बूगु लुमने छि । लब्सी या 'सी' थ्वहे 'सि' जुल । आ: 'लब्सी' या 'ब' ह्मसीके मानिसा थ्व ब:सि ख: अर्थात थ्वयात 'लब:सि' कथनं ह्मसीक:'वयेगु लँ

दु । थथे च्वये ब्वयागु 'सि' धलकय् ब:सि लितँसा वया च्वंगु सि नं यक्व दु । थथे

ब:सि–दुव:सि	सिँव:सि
खाइव:सि	कतव:सि–कत:वसि
सँव:सि	कव:सि– क:वसि
लब:सि–लब्सि इत्यादि ।	

थ्व 'लब्सी' या 'लब्' यात न्हाकनं मेकथं ह्यसियेके जिउनि थथे

ल्यबु–निबा

'लब्सि' पाउँ थें थ्व ल्यव–निबा नं तसकं पाउँ । तामाउ भासं म्वस्त्या यात नं थय ल्यबु धया च्वंगु दु । अथवा थ्व नं पाउँ–पामुसि हे ख: । ह्यनं थ्वयात मेगु दसि थय् लुया व:

तितुलसिपाउँ–तितीसिपाउँ ।

थ्व तितुलसिपाउँ – तितीसिपाउँ व नं तिक्कुरू पाउँगु छता 'सि' ख: थुकथं लब्सी यात ह्यसियेकेत थ्व नं दसि हे जुया ब्यूगु दु । धात्थें याना: थन क्वीसं 'लब्सि' या सी खना: हे नेपाल भाषा शब्द (गुलि नं नेपाल भाषा परिवार भाषा पिनि नं थ्व मंका: जुउ) धका: उपो याना: चरितार्थ याना च्वना । धाथें 'सि' या छ्यला चीग्व:-गुली 'दुसि तिसि' निसें कया त:ग्व:गुली फसि फंसि थ्यंक न्यना च्वंगु दु । थ्वहे फल अर्थक 'सि' छखे (हुंमेग्रनसाय्) तौलासि जुया: ज्यला च्वंसा मेखे माक:सिजुया तिसाय् थ्यंक नं ब्याना च्वंगु दु । थथेहे क्वीगु शरीर बर्गय् नं गुप्तांगया सि जुया: अले जलाँसि जुया:नं न्यंकं वना च्वंगु दु । थुकथं क्वीसं 'सि' बिकासयात ह्यसियेके तर धात्थें थ्व तँसाकथं हे तिनि । अर्थात् 'सि छह्योया न्याना हकि' धायेत ज्या मछिनि । थुकथं 'सि' यात ह्यसियेके वलय् ऐसेलु नं नेपाल भाषाया खया वल । छाय धा:सा क्वीगु भासं थ्वयात छगू बांला-कहे म्वस्थगु 'इसि' खँग्व:दु । 'इसि' ऐसेलु जुउ वनेत साप हे ज्याछि जुउ ।

थ्व लब्सी या लप्सी–लउसी–लौसि तय्गु रुपतय्त अथवा थ्वया प्रकृति ह्यसियेकेत थ्वयात ल्व:गु दसि खँग्व:त नं छक: थन प्वये थथे

'लब:सि' थ्व मूल शब्द ख: । थुकिं लब्सी जुइ कब:सिया क:ब्सि थें लब्सीं लप्सी खनेत सबै या सप्पै थें ह्यसिइके । अले लब्सीया लउसी–लौसि ह्यसियेत नवमी–नउमि–नौमि, धवलागिरि–धवुलागिरि–धौलागिरि, देवता – देउता–द्यौता, एकवटा–एउटा–यौटा थें हे थ्व लब्सि लउसी–लौसि ह्यसियेके ।

आ: थ्व भासं लब्सी त्व:फिइका वंगु खँय् नं छक: लुमनास्वये । क्वी 'सि' तय् क्वलय् छग: ल:सि नं वइ । थ्वया छगूरुप थथे लबसि नं दु । उकिं दाइभनं (दापा जुइ भनं) लवसि ल:सि जक म्वाना: आम्लिया लब्सी त्व:फिना: वन । अले म्वजय् सकतां घासा तये ह्ये धुनांलि सिधल धयागु संकेतं आम्लि धका: पाउँ तये हइगु लुमंका: हे नं थ्व आम्लि खँग्व: त्याजित खयेफु ।

मयूजु सुवर्ण केशरी तुलाधरया बाखं सफू

"गुँच्व मूपुली"

पिहां वये धुंकल

मू : स्वतका

सिद्धिदास १०७ दँ बुन्हिया लसताय् तपं

(महाकवि सिद्धिदास महाजु श्री सिद्धिरत्न कंसकारयात बीरगंजं छ्वया हया दीगु छपौ पौं)

श्री

छन्द शिखरिणी

सिना हे वंसा नं छिगु गुण जिनं लो गन मनी
धिना नं ओये जी छिगु सरनसं जा स्व ह्निनछि
रतन् थें चों जींस्वे थुलि वन धकाः मूल मदुगू
छिगु जन्मं धाये रतन भिनगु मूल मदुगू ।
सिद्धिदासं छिगु चिठि खना हर्ष यातं मनेका
छी हे काथें मनस लुलका बीरगंजा ह्निने का
यातं छीसं जिगु अधिकनं सो प्रसंसा अनेकं
जीथीं जाह्म छित गन बिई बुद्धिओ ज्ञां अनेकं

छन्द मन्दाक्रांताः

भिं हे भिका छिगु चरितरं छी जुलं बुद्धीमानं ।।
छीं हे छीतं अति सुख विलं मेवनं जा छु यातं ।।
छीके चो नं सकल विसये त्याग याये मयाये ।।
छीं स्यू फुक्कं जिन छुत कने या मया जिं छु धाये ।।३।।

छन्द शिखरिणी छिगु नां तया हयागु दु वांलाक बीचार याना वोना श्वया दिसँ हाकनं जवाफ ब्यू जिं कविता हाकनं च्वेगु जि इछया जि छुं म्वा ।

इति सम्वत १९८० साल बैसाष २८ गते सुभम्–

सिद्धिदास लुमंका तया

—रामभक्त

सिद्धिदास– नेपाल भाषा ख्यलय् छु खः ? वा सु खः ? थ्व न्ह्यसः– याउंक लिसः बीपिंत उलि हे अःपु; अन्वेषण यानाः लिसः बीपिंत उलि हे थाकु । थथें थाकु व अःपुया विचय् च्वनाः तटस्थ-तापन कया च्वनेगु कुटनीतिज्ञ जुइफु–तर गवलें उखे गवलें थुखे भचा हे धे मचुसें च्वने फइधकाः निरुपण व ब्यवहारिकतां क्यनेगु प्रण काये अःपु मजू । थुयाःगु स्थितिइ नेपाल भाषा साहित्यय् इलय्–ब्यलय् पिदंगु विभिन्न च्वमिपिनिगु कृतिं छुं क्वो उद्यृत यानाः सिद्धिदास लुमंका स्वये–

थुसुथुसु मुसु वःसा न्ह्यो मिखाय् वै धका क्वं
खुरू खुरू कविताया यागु आराधना वं
—सिद्धिचरण
(स्व. कवि सिद्धिदास–कवितां)

सिद्धिदासया स्यल्लाह्म चेलां वय्कः सिद्धिदा-सयात सतिक्क स्वयाः वैसं थुसुथुसु मुसु वये धुंकूसां काव्य आराधनाय् थःत चुइका च्वनिह्म ताः । ख नं वय्कः गुगु इलय् म्वाना च्वना दिल; गुगु इलय् सक्रय सांस्कृतिक दूत जुया दिल व हे प्रा. कमल प्रकास मल्लजुया शब्दय्––"नेपाल भाषा वाङ्मय-यया परंपराय् क्रमवद्ध सिलसिला चब्बुना थ्यों मथ्यों २०० दँ तकया थ्व भाषा सक्रिय रचनात्मक ज्यां मध्यान्तरय् लुकुंब्यूगु सिइ दु । ··· राणातय्गु जहानिया शासनया इले खः ज्यूपिं नेवाःतय्सं थःगु भाय्यात हाकुतिनाः थःथःगु छेँय् परवतिया खँ ह्लायेगुली आपाः गौरव ताल ।" थथे छखें रचना-त्मक मध्यान्तर जूसा मेखे थःथःगु छेँय् हे खँ ह्लायेगु तोफीगु कम दुर्भाग्य मखु । थ्व ग्याप-छगू अन्धकार राजमार्ग खः गन १५० दं मयाक वित । भाषाया स्वभाविक गतिइ–ब्रेक जूवनिगु यक्व आशंका व साहित्यय् क्रमिक विकासया पलेसा सांँस्कृतिक रूपं तकनं संरक्षण याये मफइगु इलं छगू गाक्कं तौपुइ धुंकल । उगु इलय्–

पुलांगु स्वां मुखू हाल न्हूगुनं चुलि जाया मब्यू
ह्वँ च्वंगु स्वां व हः नापं ल्यंकुगु पु फसं मखु
गद्ययागु सिमाय् ह्लापां निष्ठानन्द चुलि वल
काब्यया हः जुया नापं सिद्धिदास पिहांवल
—फाणिन्द्र रत्न वज्राचार्य
('भाषा क्यवय् वसंत' कविता)

धात्थें खः । न्हूगु छुं वये मदु थाय् अक्व नेवातय्सं न पं बुलुहुं बुलुहुं–थ्व भाषां खँ ह्लायेगु तक नं तोता हये धुंकूगु अवस्था वांलागु मखये धुंकल । उगु इलय् काब्यया हः जुयाः सिद्धिदास –नैतिकता निसें कयाः उद्योगी परिश्रमी, विव्दत बारे तक नं थःगु च्वसा च्वया वन । वय्कःयागु उगु इलय् अजाःगु पलाः क्वीगु भाषा व संस्कृतिया दुजः मगुइकं प्रतिभां तितुमतु मतिइकं–जीवन–

थ्व दबुली
थाय् मब्यूसां
चित्तु चिकाः पलाः न्ह्याकाः
हकया म्ये हपु हाः वया
—मय्जु प्रमीला वज्राचार्य
('म्ये छपु हाः वयाः'–कवितां)

धैगुलि पाये फैमखु जुइ । गुगु प्रवाह थौं तक

नं व्यापक जुयाः सललल न्ह्याः वैच्चवनतिनि । सिद्धिदासं गुगु युग अन्धकारयात तछ्यानाः नसंचा ह:गु खः व अविस्मरणीय व प्रेरगादायी सदां जुया च्वनि । अजा:गु इलय् गुह्मस्यां ख्यू धकिं उलाः जनतायात मिखा म्हुतु व चेतना विल–गुह्मस्यां अभिव्यक्ति लेखन कलाया स्वतन्त्रता हयेत थःगुपनं विदोह यानाः–मनूतय्त थ:गु भाषां च्वयेगु थःगु भाषा–थःगु साहित्य कला लयगु जनतान्त्रिक अधिकारया लागि न्ह्यलुवाः जुया दिल उह्म ब्यक्ति छम्हू जः खः । अजा:ह्म देशय् अमर जुया च्वनी । "जनताया लागि ल्वानाच्वपिं मनूत, देशया निर्मित थतः पानावंपिं मनूत गवलें नं सी मखु ··· ब्यापक जनताया नुगलय्, देशया प्रत्येक अणु अणुइ स्वच्चाना च्वनी" १

भाषा मंकाः धन खः । भाषा व साहित्यया स्वापू क्वातु । साहित्य निह्म पेह्मसिगु स्वार्थ प्रेरितय् सीमित जुयां व ब्यापक जुइ फैमखु 'कोटी कोटी श्रकिम जनताया सेवा याइगु' २ साहित्य सार्वजनिक व प्रगतिशील जुइ । थ्व भावना छुं हद तक, अनुरुप सिद्धिदासं–नेपाल भाषा व साहित्य क्षेत्र–विशेषतः काव्य विधाय् पलाः तयाः भाषा व साहित्य माध्यमं–थ्व क्षेत्रय् ह:गु जागरण पुनर्जागरण खः ! मध्यान्तरं लिथना ह:गु छगू स्वच्छ प्रवृति ब्वलंकेत–पुलांगु साहित्य–ह्लापा दु, आः थुगु क्षेत्र नं–न्हूगु लँय्–भाषा व साहित्यय् उत्कृष्थतां जायेकेत–दकलय् ह्लापा–आराधना त्याग तपस्या यानाः गुकिं थना हइ नेपाल भाषा साहित्यय् उच्चस्तर मान्यता स्वतः कायम जुइ ।

थ्व सिद्धिदासया देन खः । वस् ।

नोट– १ 'गुँच्व मूपुलो' सुवर्ण केशरीया वाखं सफुलिं
२ लेनिनया साहित्य सम्वन्धी धारणा

यंला गाः दुतिया

–दुर्गालाल

वर्षां ख्वय्कुह्म धरतोया ह्मय्
तीजक थौंतिनि शरद दुचा:थें,
यमया ख्वाः हे भ्वीभाय् दंक
सृष्टि–नंकिया हास्य पिचा:थें;
च्वे–क्वे उख्य–थुख्य शून्येतक नं
सिद्धिहे जक बिलिविलि जा:थें,
सिद्धि सिद्धि जक न्ह्याथाय् स्व:सां
न्ह्याह्मं हे थौं सिद्धि प्याः थें;
क्वी क्वी मखु थौं क्वीगु ह्म छह्मं
सिद्धि हे जक सासः ह्लाः थें,
क्वीगु ह्म दुन्यया तन्तु फुकेसं
सिद्धि न्ह्यलं चाय्काः मुसुकाः थें;
यंला गा:या दुतियां नं थौं
सिद्धी थ:त अजम्बर याः थें,
दिन ख:सां थुगु दिन हे मेगु
सिद्धि छह्मय् क्वी सकलें ब्याः थें;
थुगु क्षण क्वीगु, थुगु दिन क्वीगु
फुक्कं क्वीगु, मुक्कं क्वीगु,
पल पल जक नं पीव पुसा थें
ल्वहँ–नुगलय् नं जीवन ल्वीगु !

१०९४, थँवही, येँ

सिद्धि सूर्यः

—भूषणप्रसाद श्रेष्ठ

सिद्धिदास !
ल्याय्ह्मसुलि निसें
थःगु जीवनान्ततकं
दुनेत्यंगु थःगु छेँया
केवल लिधंसा
थां जुइ मफुह्म ।

तर, सिद्धिदास !
सकस्यां नुगलय्
थांया नामं न्यंक ब्याःह्म ।

सिद्धिदास !
थौंया ल्याय्ह्म निसें
छह्म छह्म मचा, छह्म छह्म बुह्राया
हिनू हिनुलिइ
हि जुयाः न्ह्याःह्म ।

सिद्धिदास !
इलं फ्वनाः
युगयात दान वःह्म ।

सिद्धिदास !
युगयाके
रक्तदान जुयाः वःह्म ।

सिद्धिदास !
कालया खिपः चफ्फुइ मफुसां
क्वन् छह्मयां तःह्म ।

खः थ्व छगू सनातन सत्य
पनातःगु खुसि तज्याइगु,
खः थ्व छगू जनताया विजय
ख्युंथाय् सूर्यः लुइगु,
'ह्मापु चूसलाःह्मेसिया हँय्‌ला भ्वय्' मखु
ह्लाः म्हुतु चूँमलाः ह्मेसिया त्याग–तपस्या ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास ला सूर्यः खः भाषा ख्यःया,

सिद्धिदास !
सिद्धिदास ला स्वापू खः अन्तहीन च्वः प्वःया ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास आजु मखु
केवल लँ खः
पःखाः दनातःथाय् ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास लखं जाःगु द्यां मखु
मिखां न्ह्याय् मदुगु बुँया ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास ला केवल तःधाःगु लःधाः खः
थः मन्ह्यंथाय् युगं कुनेत्यंगु थासय्
तज्याःगु खुसिया ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास तुति मखु
केवल तुतियात छपु लँपु ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास तुतां मखु
केवल मिखाया जः
न्ह्यपुयात वः ।

सिद्धिदास !
सिद्धिदास ला छह्म सूर्यः
छगू उदाहरण
त्याग व तपस्याय् ।

(ल्यं ल्यूनय्)

सिद्धिदास ह्मसीकेत ज्वलं

सिद्धिदासया पिदने धुंकूगु सफू

सफू	पिकाकः
१. सज्जन हृदया भरण–	बैकुण्ठप्रसाद लाकौल (निकोगु)

२. सत्यसती– नेपाल भाषा विकास मण्डल

३. संवाद– सिद्धिदास बुंदिखलः, जनवहाः

४. शुक–रंभा व रंभा–शुक् संवाद–

५. सिद्धिदास थःगु मिखाय् व शिव विलास बाखं– कलकत्ता नेपाल भाषा साहित्य गोष्ठी

६. सिद्धिरामायण (किष्किन्धाकाण्ड)–च्वसापासा

७. सरल छन्द बोध व शुक्ष्म छन्द– धर्मोदय सभा, कालिंगपोंग

८. सर्व वन्धु– सिद्धिदास ह्मसीकेया भूमिकाय् व 'दैनिक निर्णय'य् सिद्धिदास १०० दँ बुंदिया लसताय् –नेपाली अनुवाद

९. सञ्चय– ज्वला ह्वायकं पत्रिका ने. सं. १०८७

१०. संसार दुःखया खँ– पल्पसा सिद्धि अंक ने. सं. १०९३ ल्याः ९.

सिद्धिदास व वय्कःया कृति विषयय् पिदंगु सफू व पत्रिका

१. सिद्धिदास (प्याखं)– सत्यमोहन जोशी

२. सत्यसतीया विवेचना– जनकलाल बैद्य

४. सिद्धिदास ह्मसीके– मुंह्म प्रेमवहादुर कसा

४. सिद्धिदास महान– मुंह्म कृष्णप्रसाद दुवाल

५. महाकवि सिद्धिदास महाजु (संक्षिप्त परिचय) –च्वसापासा (नेपाल भाषा, नेपाली व अंग्रेजी)

६. नेपाल (ऋतुपौ)– ने. सं. १०७३ हेमन्त,

७. पल्पसा (सिद्धि अंक)–ने. सं. १०९३, ल्याः ९.

सिद्धिदास विषयय् स्वये बहःगु च्वसु

१. सिद्धिदास व अमर कृति– चित्तधर 'हृदय' (क्वीगु साहित्य)

२. सिद्धिदास महाजु-- भिक्षु सुदर्शन (लुमंके बहःपिं)

३. "सज्जन हृदयाभरण" ब्वनां... –जनकलाल बैद्य (नःलिस्वना)

४. कवि भानु– सिद्धिदास –आनन्ददेव भट्ट (भानु उदय-नेपाली)

५. महाकवि श्री सिद्धिदास– 'निर्दोषी' (ज्वलाह्लायकं ने. सं. १०८७)

६. सिरास बाज्याया लुमन्ति– फत्तेबहादुर सिंह (नेपाल भाषा पत्रिका तपंपौ १०९२)

७. राष्ट्रियता व सिद्धिदास– सुवर्ण केशरी (सितु १०)

८. सिद्धिदासया ह्मगस– रत्नबहादुर सायमि (सितु १५)

९. सछिदँ बुंदिया उपलक्षय्– स्यामप्रसाद शर्मा

१०. छगू विचाः –मदनमोहन जोशी, (सितु २३)

११. छह्म भाषा प्रेमीया भाषण –एल. बी राजण्डारी (सितु ३२)

१२. सिद्धिया पलाखय् (छपु रुपक) –पुष्पबहादुर चित्रकार (सितु ४३)

१३. १०० दँ बुंदिया लसताय् सिद्धिदासया बारे छुं खँ –श्यामप्रसाद (सितु ४९)

नेपाल भाषाया ख्यलय्

येँ, १५ दिल्ला। च्वसापासाया थौं च्वंगु मुँज्यां च्वसापासाया नीन्यादँ बुह्नियात दां मुनेत भाजु दयाबीर सिंह कंसकारया अध्यक्षताय् छगू अर्थ समिति दयेकल। भाजु स्वयम्भूलाल श्रेष्ठ समितिया सचिव जुया दिल।

येँ, २१ दिल्ला। थौं च्वसापासाया छगू मुँज्या च्वन। उगु मुँज्यां च्वसापासाया नीन्यादँ बुह्निया लसताय् नीन्यागू ग्यसुला:गु सफू पिकायेत च्वसापासाया संस्थापक भाजु प्रेम वहादुर कंसाकारया अध्यक्षताय् छगू प्रकाशन समिति दयेकल।

येँ, २२ दिल्ला। ह्निगः व थौं निन्हु यंक थनया महाबतिइ त्वाय् पुचःया ग्वसालय् ह्लापांगु नेपाल भाषा साहित्य सम्मेलन जुल। सम्मेलनया उद्घातन भाषा जवाः सिद्धिरत्न कसाः जुं याना दिल व कवि केशरी चित्तधर 'हृदय' जुं सिरपा लः ह्लाना दिल। न्ह्यथ खुनुया सभा नायो भाजु स्वम्भूलाल श्रेष्ठ व सतिं खुनुया सभा नायो प्रो. मानिकलाल श्रेष्ठ जुया दीगु खः। त्वाय् पुचःया नायो भाजु संघरत्न 'यज्यू' शाक्यं लसकुस न्वचु व न्वकु भाजु रवीन्द्रमान जोशीं प्रतिवेदन बिया दिल। सम्मेलन क्वचायेकाः वहनी संगीत सम्मेलन नं जुल।

बाखं, च्वखँ व चिनाखँय् छसि कथं मय्जु सरस्वती रंजित, भाजु ज्ञानुराजा श्रेष्ठ व भाजु सुदन खुसः ह्लाप जुल।

येँ, २३ दिल्ला। थौं थनया राष्ट्रिय सभा गृहय् क्विह्लय्कोगु अन्तर हाइ स्कूल नेपाल भाषा साहित्य सम्मेलनया लसताय् कान्ति इश्वरी माध्यमिक विद्यालयया ग्वसालय् नेपाल भाषाया छगू साँस्कृतिक कार्यक्रम तसकं ङ्वः धायेक जुल।

येँ, ७ गुंला। थौं च्वंगु च्वसापासाया छगू मुँज्यां च्वसापासाया नी न्यादँ बुह्नि तःजिक न्यायेकेत प्रो. मानिकलाल श्रेष्ठया अध्यक्षताय् छगू प्रचार समिति दयेकल। भाजु राजा शक्य सचिव, नातिवज्र, सुचित्रमान शाक्य व सुन्दर भाजुपिं उप सचिव व प्रतिसरा साय्मि व प्रमिला साय्मिं मय्जुपिं दांभरिं जुया दिल।

येँ, ९ गुंला। ह्निगः व थौं निन्हु यंकं थनया राष्ट्रिय सभा गृहय् ओलम्पस क्लबया ग्वसालय् स्वकोगु प्रतियोगितात्मक नेपाल भाषा लोक व

---

१४. ह्यगसय् कविवर सिद्धिदास —सुश्री शुशीला शाक्य (क्वी १३२।१३४)

(थुकी चिनाखँया धलः दुमथ्याः)

सिद्धिदास महाजुया पिमदंनिगु सफू

१. सज्जन कण्ठाभरण २. सत्य ऋण ३. शारदा भजन ४. सुख दुःख ५. विजुली ६. सङ्गदोष ७. साधारण धर्म ८. सर्व भक्ति ९. सदां लिला १०. सत नीति ११. सप्त विवाद १२. सकतां श्लोक १३. सह्ला साहुति १४. सनातन धर्म १५. सप्त स्तुती १६. सङ्ग सुमन १७. स्वंगू ऋण १८. सकतां माः १९. समाचार २०. स्वदेश वस्त्र २१. सर्व कर्म २२. सत्य मदन २३. सिद्धि व्याकरण २४. प्रेम सागर २५. मंशीर स्नान महात्म्य २६. शिव पिनास २७. सरस्वती चर्चा २८. स्वंगू गुण २९. सिद्धि रामायण ३०. सरल श्रुत बोध

[थ्व धलकय् जिमिसं सिक्व तयावियागु दु थुकी दुमथ्याःगु छुं दुसा स्यूपिसं सुचं बियादीत इनाप याना।]

आधुनिक संगीत सम्मेलन जुल । उगु प्रतियोगिताय् संगीतय् भाजु द्वारिकालाल जोशी, रचनाय् मय्जु हरिसिंह व सलय् भाजु राजु तुलाधर ह्लाप जुल । सलय् ल्यू सिरपा भाजु किरण कुमार प्रधानं त्याका दिल । सिरपा क्लबया नायो भाजु तारा बहादुर शाक्यं लः ह्लाना दिल । प्यकोगु सम्मेलन आनन्द कुटि आलमनाइ एशोसियसनं न्यायेकेत. पाःब्व लः ह्लाना काल ।

पोखरा, १२ गुंला । नेपाल भाषाया ल्याय्ह्म कवि भाजु बुद्ध साय्मिया हनाय् थन नेपाल भाषा व नेपालिया कविपिनि छगू मुँज्या जुल । पोखराया 'मां भाय्या मू लुखा' नांगु संस्थाया ग्वसालय् जूगु उगु मुंज्याया सभापतित्व भाजु केशव पराजुलिं याना दीगु खः ।

येँ, २३ गुंला । ह्मिगः व थौं वहनी भाषा सेवा खलःया ग्वसालय् थन वँतु त्वालय् कृष्ण जन्माष्टमिया लसताय् नेपाल भाषा संगीत सम्मेलन जुल । उगु सम्मेलनय् पुलांपिं व न्हूपिं कलाकार पिसं ब्वति कया दिल ।

येँ, २४ गुंला । नेपाल व्वाया च्वना दीह्म सोभियत संघया नां जाःह्म नेपाल बिषयया विद्वान अन्वेषक भागु रेड्कोया हनाय् नेपाल भाषा परिषद पाखें थौं छगू लय्ता समारोह जुल । उब्यलय् भाजु रेड्कों मिनायभं दयेका दीगु पूमवंनिगु नेपाल भाषा शब्द कोष छुं ई लिपा नेपाल भाषाया बैज्ञानिक व्याकरण दयेका च्वना दीह्म भाजु करालियोभं पूवंकेगु ज्या याना दीगु जूगु खँ कना दिल ।

येँ, गुंला २६ । थौ व ह्मीग थनया सभा गृहय् थनया अन्नपूर्ण क्लबया ग्वाहालिया निंति अन्नपूर्ण क्लबया हे ग्वसालय् छगू सांस्कृतिक कार्यक्रम जुल । उगु कार्यक्रमय्, हुला प्याखं, म्ये, ख्यालः नापं भाजु दुर्गालाल श्रेष्ठया 'इंचा बांलूगु तिमिला' नांगु मोप्याखं नं क्यंगु खः ।

(ल्यं लिपायागु अंकय्)

(३२ पेजया ल्यं)

सिद्धिदास !–
सिद्धिदास ला छह्म सूर्द्यः
छगू प्रेरणा
सेवा व आराधनाय् ।
माःगु इल्ल जः खः
छह्म सूर्द्यः मखु,
जुइमाःगु सूर्द्यः खः
केवल छम्हू जः मखु,
माःगु युगया सः खः
सिद्धिया थासा मखु ।
सिद्धिदास !–
सिद्धिदास ला सूर्द्यः
तर, युग व्वी खः
सिद्धिया भूतं ब्यूगु वर्तमानया ।
सिद्धिदास !–
सिद्धिदास ला सूर्द्यः
तर, भविष्य व्वी खः
व्वीसं पिनागु वर्तमानया ।

[सिद्धिदास बुंदि खलःपाखें सिद्धिदासया १०७ दँ बुन्हिया लसताय् न्याय्केत्यंगु साहित्य मुँज्याया 'भाषा ब्यलय् सिद्धि सूर्द्यः' छचया चिनाखं । —च्वमि]

समस्या पूर्ति— **झी महाकवि सिद्धिदास महाजुं समस्या पूर्तिया निंति छगूहे जक पदांश बिया दीगु दु व खः– 'मालिनीया प्रसादं' थुकिया समस्या पूर्ति न्हापा रत्न भक्त जोशी व बैकुण्ठ प्रसाद लाकौल निम्हस्यां याना दो धुंकूगु दु । आः हानं छकः थुकिया समस्या पूर्ति यायेत सकसिकें इनाप याना च्वना ।**

—सं.

'म्ही' या धापू

महाकवि सिद्धिदास

महाकवि सिद्धिदास महाजुयात क्वीसं नेपाल भाषा साहित्यय् पुनर्जागरण ह:पिं प्यंगः थां मध्यय् छगः धिसिला:गु थां कथं हना च्वना । निरंकूश राणा शासनया अन्धकारपूर्ण इलय् नं वेकलं न्येगुलिं मल्याक सफू च्वयाः गुकथं साहित्य साधना याना दिल व तसकं च्वछाये वह जू । नेपाल भाषाया आधुनिक साहित्य ब्वलंकेत वेक:पाखें जूगु तपस्या व योगदानया न्ह्याक्व प्रशंसा या:सां मगाः । वेक:या उगु देनयात मू बियाः हे क्वीसं वेक:या सच्छिदँ बुह्नि तसकं त:जिक न्यायेका व आ: नं दँय्दसं वेक:या बुह्नि न्यायेका च्वना । थ्व जुल महाकवि सिद्धिदास प्रति दुगु क्वीगु श्रद्धाया भावना ।

तर थुलिं जक हे क्वीगु कर्त्तव्य पू वनो मखु । वेकलं च्वया थका दीगु फुक कृति प्रकाशय् हयाः बांलाक अध्ययन यायेगु ज्या ल्यंहे दनि । उकिं महाकवि सिद्धिदासयात दुग्येक ह्मसीकेत वेक:या बांबांला:गु फुक कृति पिकयाः बांलाक अध्ययन व बिवेचना याये पाखे नं क्वीसं कुत: याये मानि । थथे मजुइकं महाकवि सिद्धिदासया बांलाक मूल्यांकन जुइ फइ मखुनि ।

मेगु खँ महाकवि सिद्धिदास नेपाल भाषाया जक महाकवि मखु नेपालया हे महाकवि खः । वेकलं नेपाल भाषां च्वया दीगु जकया कारणं वेक:यात राष्ट्रिय कवि मखु धाइगु धारणा तसकं हे बांमला:गु खः । महाकवि सिद्धिदासं नेपाल राष्ट्र व सम्पूर्ण नेपाली जनताया निंतिं हे साहित्य च्वया दीगु खः । उकिं नेपालया मेमेपिं महाकविपिनि थें हे महाकवि सिद्धिदासया नं राष्ट्रिय कवि प्रति याये मा:गु सम्मान सरकारपाखें जुइमाः ।

मुद्रक :— नेपाल प्रेस, ६/५६८ शुक्रपथ, कान्तिपुर